ཚན་རིག

Tsen-Rig©

༈ བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་ནས་འདོན་སྤེལ་ཞུས། ༄ སྤྱིའི་འདོན་ཐེངས་ ༡ ༅ ༢༠༠༦ ཟླ་བ་ ༧ ཚེས་ ༦ སྐོར་ ༥

༄། །མཛའ་བརྩེ་དང་ལྡན་པའི་ཀློག་མཁན་གྲོགས་པོ་རྣམ་པ། ང་ཚོ་བཞུགས་སྒར་བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་གི་ལས་བྱེད་ཡོངས་དང་། དམིགས་བསལ་གྱིས་བདག་ཅག་ཚན་རིག་སྡེ་ཚན་གྱི་ངོས་ནས་༧སྐྱེ་ནོར་༧མགོན་ས་སྐྱབས་མགོན་ཆེན་པོ་མཆོག་སྐུ་ཚེ་བསྐལ་བརྒྱར་བརྟན་ཅིང་ཐུགས་ཀྱི་བཞེད་དོན་ལྷུན་གྲུབ་ཡོང་བའི་སྨོན་འདུན་དང་། ཁྱེད་རྣམ་པར་འཚམས་འདྲིའི་བཀྲ་ཤིས་བདེ་ལེགས་ཞུ་བ་དང་ཆབས་ཅིག འབྱུང་འགྱུར་གྱི་ལོ་ཟླའི་ནང་དུ་ཁྱེད་ཅག་ཚན་རིག་ཚགས་པར་འདིའི་གཉན་གྲོགས་སུ་འགྱུར་བ་དང་། བོད་ཀྱི་རིག་གནས་བྱ་བ་ཉིན་བཞིན་ཡར་རྒྱས་གོ་འཕེལ་ཡོང་བའི་སྨོན་འདུན་ཡང་ཞུ་བཞིན་ཡོད།

རོལ་མན་རོ་མན་གྱིས་འདས་ཟིན་པ་དེ་རྒྱང་རིང་དུ་མ་དོར། དེས་ཁྱེད་ལ་མི་ཚེ་ཡི་སློབ་གསོ་གཏོང་ཞིང་། འབྱུང་འགྱུར་ལ་སྐུལ་ལྕག་བྱེད་ངེས། གསུངས་པ་ལྟར། བོད་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་རིག་གནས་དང་བཅས་པ་རྒྱ་དམར་པོའི་གདུག་རྩུབ་འོག་ཤོར་བ་ནས་མ་ཉེས་ཁག་གཡོག་གི་ཞྭ་མོ་སྣ་ཚོགས་གྱོན་དགོས་བྱུང་ཞིང་། ཆེས་རྫས་ལུས་དང་། ཆེས་མུན་ནག ཆེས་གདུག་རྩུབ་བཅས་ཀྱི་མིང་བྱུང་འོག་ནས་བྱམས་བརྩེ་དང་སྙིང་རྗེའི་མ་ཡུམ་དུ་གྱུར་བའི་རང་ཅག་བོད་མི་རིགས་ཀྱི་ཆོས་ལུགས་རིག་གནས་དང་བཅས་པ་འཕོང་ཕྱིས་ཀྱི་ཇོ་བའི་རིན་ཐང་ལས་མེད་པར་གྱུར་ནས་ཡུན་རིང་འགོར། འདི་དག་ནི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་བསླབ་བྱ་སྟེ། ང་ཚོས་នམ་ཡང་བརྗེད་མི་རུང་བའི་གདམ་རྒྱུད་ཅིག་ལགས།

དེང་སྐབས་ང་ཚོ་གཞན་ཡུལ་གྱི་གྲུ་ཁ་འདི་ནས་མི་ངོ་འཚོ་བཞིན་སྐྱབས་བཅོལ་བའི་ལོ་ཟླ་སྐྱུར་མོ་ཞིག་འདི་ལྟར་སྐྱོང་དགོས་དོན་ཡང་། བོད་ཀྱི་གནའ་བོའི་རིག་གནས་ཀྱིས་མ་ཡིན་པར། མི་རབས་ཕྱི་མ་དག་གིས་དུས་བསྟུན་གྱིས་བཅོས་བསྒྱུར་དང་རིག་གནས་ཁོར་ཡུག་རྒྱ་བསྐྱེད་ཀྱིས་དེང་རབས་ཅན་དུ་ཁ་མ་ཕྱོགས་པའི་རྐྱེན་གྱིས་ཡིན་ལ། དཔྱོད་ཤེས་པ་མང་པོ་ཞིག་གིས་ཧང་ལམ་ཕྲ་མོར་འཁྲིངས་སེམས་ཀྱིས་ཅེར་ཞིང་དུང་ཞེན་དང་སྐྱོ་ངལ་གྱི་དབུགས་རིང་འབྱིན་དོན་ཡང་དེ་ཉིད་ཡིན།

ཞེ་བ་ལྟར། གལ་ཏེ་བཅོས་སུ་ཡོད་ན་ནི།། དེ་ལ་མི་དགའ་བྱས་ཅི་ཡོད།། གལ་ཏེ་བཅོས་སུ་མེད་ན་ནི།། དེ་ལ་མི་དགའ་བྱས་ཅི་ཕན།། གསུངས་པ་ལྟར། འདས་པའི་ལོ་རྒྱུས་ནི་ལོ་རྒྱུས་ཡིན་པས་འཁངས་ར་བྱེད་ཀྱང་དགེ་ཕན་མེད་ལ། འབྱུང་འགྱུར་ནི་ང་ཚོའི་མི་རབས་འདིའི་ལག་ཏུ་ཡོད་པས་ང་ཚོས་སུ་ལའང་འཁངས་ར་དང་སྐྱོ་ངལ་བྱེད་དོན་མེད། དེའི་ཕྱིར་ང་ཚོ་མི་རེ་ངོ་རེ་ངོས་ནས་འདི་ལྟར་འགོ་འཛུགས་ཀྱིས་གོམ་པ་གསར་པ་ཞིག་སྤོ་རྒྱུ་ནི་དེང་རབས་བོད་ཕྱུག་ཅིག་གི་ལས་ཞིན་དང་། ཡང་དག་པའི་ཕྱུགས་བསམ་མངོན་མཆོན་བྱེད་སྟངས་ཤིག་ཡིན་ལ། ༧སྐྱེ་ནོར་༧མགོན་ས་སྐྱབས་མགོན་ཆེན་པོའི་རླབས་ཆེ་བའི་ཐུགས་འདུན་ཡང་དེ་ཉིད་ཡིན།

རིགས་ཀྱི་བྱ་བར་ལྷག་བསམ་དཀར་ཞིང་། འཚོ་རྟེན་དང་འཚོ་བའི་དོན་སྙིང་གཉིས་ཀྱི་ཡང་ལྟེ་གཞལ་བར་རྣམ་དཔྱོད་མཆོག་ཏུ་གསལ་བའི་སློ་ནས་རང་རིགས་གཞོན་སྐྱེས་ཚོས། ལར་ཞེན་དང་དཔྱོད་ཤེས་ཀྱི་སྟུག་ཁ་སྤུན་ཟླ་ནང་ཁྲལ་གྱི་མཛའ་བརྩེ་གཏོར་བྱེད་དུ་མི་སྤྱོད་པར། མི་རིགས་རིག་གནས་བྱ་བ་ཡར་རྒྱས་གོང་འཕེལ་གཏོང་རྒྱུ་དང་། བོད་སྐད་ཡིག་གི་སྤྱོད་སྒོའི་རིན་ཐང་མཐོར་འདེགས་བྱེད་པར་བློ་རྩེ་གཅིག་ཏུ་སྒྲིམ་ནས། ཚན་རྩལ་རིག་གནས་གཙོ་བོར་གྱུར་བའི་དེང་དུས་ཀྱི་ཤེས་བྱ་རིག་གནས་རིན་ཐང་ལྡན་ཞིང་དགེ་ཕན་ཆེ་བ་རྣམས་ནང་འདྲེན་གྱིས་རང་གི་སྐད་ཡིག་རིག་གནས་ཀྱི་སྤྱོད་སྒོའི་ཁོར་ཡུག་རྒྱ་བསྐྱེད་བྱ་རྒྱུ་དང་། ཀུན་གྱི་རྗེས་ཚོད་ཅིང་ལས་ལ་བརྩོན་ཞིང་དཔའ་ངར་ལྡན་པའི་བོད་མི་རིགས་ཀྱི་མེས་པོ་གོང་མ་ཚོའི་མཚན་སྙན་གྱི་བ་དན་དཀར་པོར་ནག་ནོག་གི་དྲི་མས་མ་བསླད་པ་གནང་རྒྱུ་ནི་དུས་རབས་ཀྱིས་ང་ཚོར་བཅངས་པའི་རེ་བ་ཡིན་ལ། ཚགས་པར་ཆུང་ཆུང་འདིའི་དམིགས་ཡུལ་གཙོ་བོའང་དེ་ཡིན།

རང་ཉིད་ལ་ཅི་ཞིག་མེད་པ་རྟོགས་རྒྱུ་ནི་ཅི་ཞིག་གསར་དུ་འཐོབ་རྒྱུའི་གོམ་པ་དང་པོ་ཡིན་པ་ལྟར། ང་ཚོས་རང་ཉིད་ཀྱི་གནས་སྟངས་དངོས་ཏེ། ཕྱིའི་དངོས་པོའི་ཐད་ནས་རྗེས་སུ་ལུས་ཡོད་པ་འདི་ཉིད་ངོས་འཛིན་གསལ་པོར་ཐོབ་རྒྱུ་དང་། མི་རིགས་སྐད་ཡིག་དང་བཅས་པ་སྟོན་ཐོན་ཅན་དུ་སྐྱོད་རྒྱུའི་གོམ་པ་གཉིས་པ་ཞིག་འདི་ལྟར་མི་སྤོ་ཀ་མེད་ཡིན་པ་དང་། ང་ཚོས་མ་འོངས་པའི་སྟོན་ཐོན་གྱི་བོད་རྒྱལ་ཁབ་ཆེན་པོ་མིག་གིས་མཐོང་མི་ཐུབ་ཀྱང་། འབྱུང་འགྱུར་གྱི་བུ་རབས་ཚ་རྒྱུད་ཚོར་འཛམ་གླིང་འདིར་ངོ་གདོངས་མི་དགོས་པའི་ཁྱིམ་ཚང་ཞིག་འཛམ་གླིང་གི་ཡངས་རྩེ་དེར་འཛུགས་བསྐྲུན་བྱ་རྒྱུའི་ཆ་རྐྱེན་ཞིག་ང་ཚོས་ཅིས་ཀྱང་འཛུགས་དགོས་སོ།། ●

ཆར་ཞོད། (Monsoon)

(ས་ཁར་འབྱོར་བཞིན་པའི་རྒྱ་མཚོའི་ཆུ་རླངས།)

ཆར་ཞོད་ནི་དུས་ཚིགས་གཞིར་བཟུང་གིས་རླུང་གི་ཁ་ཕྱོགས་ཀྱི་ཕྱི་ནང་བསྒྱུར་བའི་དཔེ་མཚོན་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། ཐ་སྙད་འདི་ནི་ཨ་རབ་ཀྱི་མཚོ་མོ་དང་རྒྱ་གར་རྒྱ་མཚོ་གཉིས་ཀྱི་ཆར་ཞོད་ཀྱི་རླུང་ལ་ཆེད་དུ་སྤྱོད་པ་ལས་བྱུང་ཞིང་། རླུང་འདི་རྒྱ་གར་ལྷོ་ནུབ་མཚམས་དང་ཉེ་འགྲམ་གྱི་ཁོར་ཡུག་ནས་ལྡང་ཞིང་ཆར་ཞོད་ཏ་ཅང་ཆེན་པོ་ཕབ་པའི་དུས་ཚིགས་དེའི་མིང་ལའང་བེད་སྤྱོད་བྱེད་པ་དང་། རླུང་འདིས་རྐྱེན་བྱས་ནས་བབས་པའི་ཆར་དུས་ལ་དམིགས་བསལ་གྱིས་འབོད་པ་ཡིན།

ཆར་ཞོད་ཀྱི་བྱུང་རིམ།

ཆར་ཞོད་(མོན་སུན་)ཞེས་པ་ནི་ཨ་རབ་ཀྱི་བརྡ་སྐད་མའུ་སེམ་(mausem)ཞེས་པ་ལས་བྱུང་ཞིང་། དེའི་གོ་དོན་ནི་དུས་ཚིགས་ཞེས་པ་ཡིན། དེ་ནི་རྒྱུན་དུ་རྒྱ་གར་རྒྱ་མཚོའི་ངོགས་ཀྱི་རླུང་གི་ཁ་ཕྱོགས་བརྗེ་བསྒྱུར་བྱེད་པའི་དུས་ཚིགས་ལ་ཆེད་དུ་སྤྱོད་པ་དང་། དམིགས་བསལ་གྱིས་ཨ་རབ་མཚོ་མོའི་ལྷོ་ནུབ་མཚམས་ནས་ལོ་ཕྱེད་མཚམས་དང་ནུབ་བྱང་མཚམས་ནས་དུས་ཚིགས་གཞན་ལ་ལྡང་བའི་རླུང་དེ་ར་ཆེད་དུ་འབོད་པ་ཡིན།

ཆར་ཞོད་ནི་རྒྱ་གར་ལྷོ་མཐའི་མི་རྣམས་དང་། དམིགས་བསལ་གྱིས་ཀེ་ར་ལཱ་ཕྱོགས་ཀྱི་མི་རྣམས་ལ་མཆོན་ན་ཧ་ཅང་གིས་སྐབས་དང་འཚམས་པ་ཞིག་ཡིན། འོན་ཀྱང་དུས་རབས་མང་པོའི་རིང་གི་རང་བྱུང་ཁོར་ཡུག་གི་བཅའ་འཁོར་གྱིས་ཆར་ཞོད་ཀྱི་གོ་རིམ་འདི་བཞིན་སྐྱོ་རུ་བཏང་བའམ་ཡང་ན་འགྱུར་བ་བཏང་ཡོད།

བརྒྱུད་རིམ།

ཆར་ཞོད་ནི་སྐམ་ས་དང་རྒྱ་མཚོ་གཉིས་ཀྱི་ཚ་གྲང་ཆ་མ་སྙོམས་པ་ལས་བྱུང་ཞིང་། དབྱར་དུས་སུ་སྐམ་སའི་ངོས་སུ་རྒྱ་མཚོ་དང་བསྡུར་ན་ཚ་ཚད་ཏ་ཅང་མཐོ་པོ་ཡོད། སྐམ་སའི་ངོས་ཀྱི་རླུང་གི་ཚ་ཚད་འཕེལ་བ་དང་མཉམ་དུ་ཡར་ནམ་མཁར་འཕགས་པ་དང་ས་ངོས་ཀྱི་རླུང་གི་གནོན་ཤུགས་ཆུང་དུ་འགྲོ་གིན་ཡོད་པ་དང་། དེས་རྒྱ་མཚོའི་ངོགས་ཀྱི་རླན་གཤེར་ཆེ་བའི་རླུང་གི་རིམ་པ་དེ་སྐམ་སའི་ཕྱོགས་སུ་རྒྱུན་ཆད་མེད་པར་ལྡང་བར་བྱེད། དེ་དང་ལྷན་ཅིག་ཏུ་བྱུང་བའི་ཆར་པ་ནི་རྒྱ་མཚོའི་ངོས་ཀྱི་རླན་གཤེར་ཆེ་བའི་རླུང་གི་ཁ་ཕྱོགས་དེ་བཞིན་རི་བོའི་ཚོགས་ཀྱིས་ཡར་ནམ་མཁར་བསྒྱུར་བ་དང་། ཡར་འཕགས་ནས་རིམ་བཞིན་རླུང་གི་ཚ་ཚད་ཉམས་ནས་སླར་ཡང་ཆུའི་ངོ་བོར་འགྱུར་བ་ལས་ཆར་བར་གྱུར་ཅིང་མར་ས་ངོས་སུ་ཆར་པའི་ངོ་བོར་ལྷུང་ཡོང་བ་ཡིན།

དགུན་ཁའི་དུས་སུ། སྐམ་སའི་ཚ་དྲོད་རྒྱ་མཚོ་ངོས་ཀྱི་ཚ་དྲོད་ལས་སྡུ་བར་ཡལ་ཞིང་། རྒྱ་མཚོས་དུས་ཡུན་རིང་ཙམ་ལ་ཚ་དྲོད་ཉར་ཐུབ། རྒྱ་མཚོའི་ངོས་ཀྱི་ཆ་རླུང་ཡར་འཕགས་པ་དང་མཉམ་དུ་མཚོ་ངོས་ཀྱི་རླུང་གི་གནོན་ཤུགས་ཆུང་དུ་འགྲོ་བཞིན་ཡོད། སྐབས་དེར་སྐམ་སའི་ངོས་སུ་དགུན་གྱི་གྲང་ངར་གྱིས་བསྐྲུན་པའི་རླུང་གི་གནོན་ཤུགས་ཏ་ཅང་ཆེན་པོ་ཆགས་ཡོད་པ་དེ་རྒྱ་མཚོའི་ཕྱོགས་སུ་ལྡང་བར་ཤུགས་རྗེ་དྲག་ཏུ་གཏོང་བ་རེད། སྤྱིར་ན་ཆར་ཞོད་ནི་རྒྱ་མཚོའི་བསེར་བུ་དང་ཆ་འདྲ་བ་ཡོད་མོད། འོན་ཀྱང་ཆར་ཞོད་ནི་དེ་ལས་ཁྱབ་རྒྱ་ཆེ་བ་དང་། ཤུགས་དྲག་པ། རྒྱུན་མཐུད་པ་བཅས་ཡོད་པ་རེད།

ཆར་ཞོད་ཀྱི་ལམ་ལུགས།

ཆར་ཞོད་ཀྱི་ལམ་ལུགས་འདིའི་ཆ་རྒྱུས་ཡོན་པ་དང་མཉམ་དུ། སའི་གོ་ལའི་ཐིག་དམར་དང་ཐིག་དམར་ཉེ་འཁྲིས་ཀྱི་ཨེ་ཤེ་ཡ་གླིང་ཕྲན་དང་། ཨོས་ཊྲེ་ལི་ཡ། ཨ་ཕྲི་རི་ཀ། གཞན་ཡང་མཚོ་དང་རྒྱ་མཚོའི་ཉེ་འཁྲིས་སུ་ཡོད་པའི་ས་ཁུལ་ཁག་བཅས་ཀྱི་ལོ་འཁོར་གནམ་གཤིས་ཀྱི་འཁོར་སྐྱོད་དང་འབྲེལ་བའི་བྱ་དངོས་ཡོད་ཚད་ཏ་ལམ་ཚུད་པས་ཆར་ཞོད་ཀྱི་གོ་དོན་ཡང་རྒྱ་སྐྱེད་ཐུབ་ཡོད། ཟླ་འོག་བརྗེ་བའི་གནམ་གཤིས་ཀྱི་འགྱུར་ལྡོག་དང་ས་ཡོམ་སོགས་ཆེས་མང་བ་འབྱུང་ས་ཡང་ས་ཁུལ་འདི་དག་ཡིན་ནོ།།

དེང་སྐབས་དེ་ལས་ཀྱང་ཁྱབ་ཆེ་བའི་སྒོ་ནས་ཤེས་རྟོགས་བྱུང་བ་ལྟར་ན། འདས་པའི་ས་གཤིས་རིག་པའི་དུས་རིམ་ནང་དུ་ཆར་ཞོད་ཀྱི་ལམ་ལུགས་ནི་ཏན་ཏན་གཅིག་འདུས་ཀྱི་གླིང་ཆེན་པོ་ (Pangaea) ཏྲ་བུའི་གྲུབ་ལུགས་དང་དེ་དག་གི་ཚ་དྲོད་མི་སྙོམས་པའི་ས་གནས་ཀྱི་གནམ་གཤིས་བཅས་དང་བསྡོངས་ནས་ཡོད་པ་དེ་རེད།

བྱང་ཤར་དགུན་ཁའི་ཆར་ཞོད།

ཨེ་ཤེ་ཡ་ལ་མཚོན་ན། བྱང་ཤར་དགུན་ཁའི་ཆར་ཞོད་ནི་སྤྱི་ཟླ་བཅུ་གཉིས་པ་ནས་སྤྱི་ཟླ་གསུམ་པའི་ཟླ་སྟོད་བར་དེར་བྱུང་ཞིང་། སྐབས་དེར་ཨེ་ཤེ་ཡ་དཀྱིལ་མའི་ཚ་ཚད་ཆུང་བ་དང་། དེས་རླུང་གི་གནོན་ཤུགས་ཆེན་པོ་བསྐྲུན་གྱིན་ཡོད། ས་ཁུལ་འདི་དག་གི་དྲག་རླུང་རྒྱུན་[1]དེ་ལྷོ་ངོས་ཀྱི་ཐིག་དམར་དང་ཉེ་བའི་དྲག་རླུང་དང་ས་གཞི་སྟེ་མོའི་དྲག་རླུང་གཉིས་ཀྱི་ཕྱོགས་སུ་ཁ་གྱེས་པ་རེད། ཐིག་དམར་

(འདི་ལོའི་ཆར་ཞོད་སྐབས་ཀྱི་རྒྱ་གར་གྲོང་འཁྱེར་མུམ་བྷ་ཡི།)

དང་ཉེ་བའི་ས་ཁུལ་གྱི་རླུང་རྒྱུན་དེ་བྱང་ཤར་ཕྱོགས་སུ་ཁ་ཕྱོགས་ནས་ཨེ་ཤེ་ཡ་ལྷོ་ངོས་སུ་ལྡང་ཞིང་། དེས་སྐམ་རླུང་སྐྱེད་པ་ལས་སྤྱི་ཟླ་བཅུ་གཅིག་པ་ནས་སྤྱི་ཟླ་གསུམ་པའི་བར་དེར་རྒྱ་གར་གྱི་ནམ་མཁའ་གཡའ་དག་པ་དེ་མངོན་པར་བྱས་པ་རེད། དུས་སྐབས་དེར་ཨོས་ཊྲེ་ལི་ཡ་བྱང་ཕྱོགས་སུ་རླུང་གི་གནོན་ཤུགས་ཆུང་ངུར་འགྱུར་བ་དང་། རླུང་གི་ཁ་ཕྱོགས་ཨོས་ཊྲེ་ལི་ཡ་ཕྱོགས་སུ་བསྒྱུར་བ་རེད།

དེ་ལྟར་བྱང་ཤར་དགུན་ཁའི་ཆར་ཞོད་སྐབས་སུ་ཨོས་ཊྲེ་ལི་ཡ་དང་ཨེ་ཤེ་ཡ་ལྷོ་ཤར་ཕྱོགས་སུ་ཆར་བ་འབབ་ཚད་ཆེ་ཤོས་དེ་བྱུང་བ་ཡིན་ནོ། ། ●

[1] Jet stream ནི་སའི་གོ་ལའི་རླུང་ཁམས་ཀྱི་ཊཱ་རོ་པོས྄་ཕི་ཨར་(Troposphere)བང་རིམ་ནང་རྒྱུག་པའི་རླུང་རྒྱུན་ཕྲ་མོ་ཞིག་ཡིན་ལ། དབྱར་ཁའི་དུས་སུ་དེའི་མྱུར་ཚད་ནི་ཆུ་ཚོད་རེ་རར་རྒྱང་ཐག་སྤྱི་ལེ་དྲུག་ཅུ་དང་། དགུན་ཁར་ཆུ་ཚོད་རེ་རར་རྒྱང་ཐག་སྤྱི་ལེ་བརྒྱ་དང་ཉེར་ལྔ་ཙམ་ཡིན།

འདོན་ཐེངས་འདིའི་སྦྱིན་བདག་ནི་བྷོ་བྷི་སེ་ཀར་ནང་མིའི་ཐེབ་རྩ་(Bobby Sager Family Foundation)ཚོགས་པ་ནས་གནང་།

Sager Family Traveling Foundation • Roadshow

སྐྱེ་དངོས་དང་ས་ཁམས་རིག་པ།

ས་གཤིས་རིག་པའི་དུས་རིམ་གྱི་འཕེལ་འགྱུར་བཤད་པ།

ཁྱེད་ཀྱིས་འདས་ཟིན་པའི་དུས་ཡུན་ཅི་ཙམ་ཞིག་ཕྱིར་དྲན་བྱེད་ཐུབ་ཀྱིན་འདུག གཅིག་བྱས་ན་ལོ་ངོ་བཅུ་ཙམ། གང་ལྟར་ང་ཚོའི་ཡིག་ཐོག་གི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱིས་འདས་པའི་དུས་ཡུན་ཧ་ཅང་རིང་པོར་འཁྲིད་ཐུབ། ཡི་གེ་འབྲི་རྒྱུ་ནི་ལོ་ངོ་ལྔ་སྟོང་ལྷག་ཙམ་གྱི་སྔ་རོལ་དུ་སུ་མི་རི་ཡན་(Sumerians)མི་རིགས་ཀྱིས་གསར་གཏོད་བྱས། འོན་ཀྱང་ཡིག་ཐོག་གི་ལོ་རྒྱུས་མ་བྱུང་གོང་གི་མིའི་རིགས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ནི་དེ་ལས་ཀྱང་ཕུགས་ཐག་ལྷབ་ཀྱིས་རིང་བ་ཡོད། ཚན་རིག་པ་མང་ཆེ་ཤོས་ཀྱིས་མིའི་རིགས་ཀྱི་ཐོག་མ་ནི་ལོ་ངོ་ཁྲིག་འབུམ་ཕྱེད་དང་འབུམ་གཉིས་དབར་དེ་ར་ཨ་ཕེ་རི་ཀའི་ཕྱོགས་སུ་བྱུང་བར་འདོད་ཀྱིན་ཡོད། འོན་ཀྱང་སའི་གོ་ལའི་གནས་ཡུན་གྱི་ཚད་དང་བསྡུར་ན་དེ་ནི་དུས་ཚོད་རིང་པོ་ཞིག་གི་སྔ་རོལ་མིན། གལ་སྲིད་ཁྱེད་ཀྱིས་འཛིག་རྟེན་ཁམས་ཡོངས་ཀྱི་བྱུང་རིམ་དེ་ཆུ་ཚོད་ཉེར་བཞིའི་ནང་བསྡུས་ནས་རྟོག་ཞིབ་ཅིག་བྱས་པ་ཡིན་ན། དེང་གི་འགྲོ་བ་མི་ནི་ཆུ་ཚོད་ཉེར་བཞིའི་ནང་གི་ཆེས་མཐའ་མཇུག་གི་སྐར་ཆ་གསུམ་པའི་ནང་བྱུང་བ་ལྟ་བུ་རེད། སའི་གོ་ལའི་ལོ་རྒྱུས་ལ་བསམ་གཞིགས་བྱེད་དུས། ང་ཚོས་ལོ་ངོ་ས་ཡ་དང་ས་ཡ་བརྒྱ་ཕྲག་ལྷག་ལ་བསམ་གཞིགས་བྱེད་དགོས་པས། ང་ཚོས་དེ་ར་གཏིང་ཟབ་ཀྱི་དུས་ཚོད་དམ། ཡང་ན་ས་གཤིས་རིག་པའི་དུས་ཡུན་ཞེས་པའི་ཆེད་སྤྱོད་ཐ་སྙད་འདི་སྤྱོད་པ་རེད། སའི་གོ་ལའི་ལོ་རྒྱུས་ནི་བྲག་རྡོ་དང་དེ་ར་ལྷག་པའི་འགྱུར་རྡོ་ཁག་ཏུ་བྲིས་ཡོད་པ་དང་། དེ་ཙམ་དུ་མ་ཟད་ད་དུང་སའི་གོ་ལའི་སྟེང་གི་སྲོག་ཆགས་ཀྱི་བྱུང་རིམ་ནི་ཁྲོད་རང་ཉིད་ཀྱི་གཟུགས་པོའི་ནང་གི་སྒྲུབས་ཕྲན་ཕལ་ཆེ་བ་དང་། རིགས་རྒྱུད་གྲུབ་གཞིའི་སྟེང་དུ་འང་བྲིས་ནས་ཡོད། ཚན་རིག་པ་ཚོས་སྔོན་ཚུད་ནས་དེ་ལྟའི་ལོ་རྒྱུས་མང་པོ་ཞིག་དཔེ་མཚོན་དུ་ལེན་ཐུབ་པ་དང་། ད་ཆ་དེ་ནི་ངོ་མཚར་བའི་གནས་ཤིག་ཏུ་འགྱུར་བཞིན་ཡོད།

ས་གཤིས་རིག་པའི་དུས་རིམ་གཞལ་ཚས།

ས་གཤིས་རིག་པ་བ་ཚོས་ས་གཤིས་རིག་པའི་དུས་རིམ་གཞལ་ཚས་བེད་སྤྱོད་ཀྱིས་སའི་གོ་ལའི་བྱུང་འཕེལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ལ་འགྲེལ་བཤད་བྱེད་པ་དང་། དེ་ནི་ལོ་ངོ་དུང་ཕྱུར་ཞེ་དྲུག་གི་སྔོན་རོལ་གྱི་སའི་གོ་ལའི་ཆགས་རབས་ནས་འགོ་འཛུགས་བྱེད་ཀྱིན་ཡོད། ས་གཤིས་རིག་པའི་དུས་རིམ་ནི་བསྐལ་པ་ཨི་ཨོན(eons)རིམ་པ་གསུམ་དུ་དབྱེ་བགོ་བྱས་ཡོད། དེ་དག་ནི་བསྐལ་པ་(eons)དང་། བསྐལ་པ་ནས་དུས་རབས་ཨེ་ར(eras)དུ་དབྱེ་བ་དང་། དུས་རབས་ནས་ས་གཤིས་རིག་པའི་དུས་ཚིགས་(geological periods)ཞེས་ནང་གསེས་སུ་དབྱེ་བ་བཅས་ཡིན།

ཉེ་བའི་ས་གཤིས་རིག་པའི་དུས་ཚིགས་ཁག་ལ་ནང་གསེས་དབྱེ་བ་དེ་ལས་མང་བ་ཕྱེ་ནས་ཡོད་པ་དང་། དེ་དག་གི་ནང་གསེས་ཆུང་ཁག་ལ་དུས་རིམ་ཨི་པོག (epochs)འབོད་པ་རེད། ད་ལྟ་ང་ཚོ་ནི་ཕེ་ནེ་རོ་ཛོ་ཡིག བསྐལ་པ (Phanerozoic Eon) ཡི་ཆ་ཤས་སུ་གཏོགས་པའི་སེ་ནོ་ཛོ་ཡིག་དུས་རབས (Cenozoic Era) ཡི་ནང་གསེས་ཀྱི་དུས་ལོ་བཞི་པའི་ནང་གི་ཧོ་ལོ་སེན (Holocene Epoch)བསྐལ་པར་གནས་ཡོད།

སའི་གོ་ལའི་ཆགས་རབས།

ལོ་ངོ་ཐེར་འབུམ་བཞི་དང་ཕྱེད་ཀའི་ (ས་ཡ་བཞི་སྟོང་ལྔ་བརྒྱ་ལྷག་གི) སྔོན་ལ་སའི་གོ་ལ་ནི་རང་འཁོར་རྒྱག་བཞིན་པའི་རླུམ་གཟུགས་ཚ་པོ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། དེའི་ངོས་གཞི་ནི་མེ་རིས་བཏོད་ལ་བའི་རྡོ་ཞུན་ཁོལ་མ(lava)དང་རླངས་གཟུགས་ཀྱིས་ཁེབས་ནས་ཡོད། རླངས་གཟུགས་དེ་དག་རིམ་བཞིན་འོད་ཡལ་བ་དང་མཉམ་དུ་ཆུའི་ངོ་བོར་གྱུར་བ་དང་ཆར་བ་བཞིན་དུ་སར་ལྷུང་ནས་རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ་རྣམས་ཆགས་པར་གྱུར།

སའི་གོ་ལའི་ཕྱི་ངོས་ཀྱི་རིམ་པའམ་ཡང་ན་ཕྱི་ཤུན་ནི་ཁང་བཟང་བཟོ་བཀོད་ཀྱི་གཞི་གདན་ནམ་སྟེ་ར་མ་ཊེ་ཀ་ཊོ་ནི་ཀ་པེ་ལེ་ཊ (tectonic plates)ཞེས་པར་ཁག་བགོས་བྱས་ནས་ཡོད། ང་ཚོས་གཞི་གདན་འདི་དག་ནི་ལོ་ངོ་ཐེར་འབུམ་བཞི་ལྷག་གི་སྔ་རོལ་ནས་ཡོད་པ་རྟོགས་ཤིང་། དུས་དེ་ཙམ་ནས་བཟུང་དེ་དག་ནི་གཞི་གདན་འོག་གི་འཛམ་སོབ་སོབ་ཀྱི་བང་རིམ་ཐོག་ཏུ་འཕྱོ་བཞིན་གླིང་ཕྲན་དག་དང་མཉམ་དུ་སའི་གོ་ལའི་ཁྲོན་ངོས་སུ་ག་ལེར་འགྲུལ་སྐྱོད་བྱས་ཡོད།

ས་གནས་ཁ་ཤས་ནས་དེ་ལྟའི་གཞི་གདན་ནམ་སྟེ་ར་མ(Plates)རེ་གཞན་ཞིག་གི་འོག་ཏུ་ཤོར་ན། བྲག་རྡོ་དེ་དག་བཞུ་ནས་འགྱུར་འགྲོ་བ་དང་། རིམ་བཞིན་མེ་རི་བརྒྱུད་ནས་རྡོ་ཞུན་ཁོལ་མའི་ངོ་བོར་སའི་གོ་ལའི་ངོས་སུ་འཕྱུར་འོང་བ་རེད། དེ་ལྟར་སའི་གོ་ལའི་ཕྱི་ཤུན་མང་པོ་ཞིག་བསྐྱར་འཁོར་བྱེད་ཀྱིན་ཡོད། དེ་ཙམ་དུ་མ་ཟད། ང་ཚོར་ད་དུང་ལོ་ངོ་ཐེར་འབུམ་ ༡.༧༥ སྔ་རོལ་ནས་ཡོད་པའི་གདོད་མའི་བྲག་རྡོའི་དུམ་བུ་དེ་འདྲ་རྙེད་སོན་བྱུང་ཡོད། སྐབས་ལ་ལར་གླིང་ཕྲན་འདེགས་པའི་སྟེར་མ་དེ་ཚོ་ནང་ཕན་ཚུན་གདོང་གཏུགས་ཐེབས་པ་དང་། གདོང་ཁ་ཐེབས་པའི་མཚམས་དེ་ར་རི་རྒྱུད་ཆགས་པ་དེ་འདྲ་ཡང་ཡོད། དེ་ལྟར་འདས་པའི་དུས་ཀྱི་གླིང་ཕྲན་ཆེས་ཧ་ཅང་གིས་ཆེ་བ་དེ་ཚོ་ཆགས་པ་དང་། གླིང་ཕྲན་དེ་ཚོ་ཁ་གྱེས་པ་ནས་རྒྱ་མཚོའི་ངོས་འདི་དག་ཁ་ཕྱེ་བ་རེད།

སྲོག་ཆགས་བྱུང་འགོ་ཚུགས་པ།

ད་ལམ་ལོ་ངོ་ཐེར་འབུམ་བཞི་ཙམ་གྱི་སྔ་རོལ་ནས་སའི་གོ་ལའི་ཐོག་ལ་རང་གི་རིགས་འདྲ་སྐྱེད་ནུས་པའི་སྐྱེ་ལྡན་གྲུབ་རྫས་སྐོར་ཅིག་གྲུབ་པ་ནས་བཟུང་སྲོག་ཆགས་བྱུང་འགོ་བཙུགས་པ་དང་། དུས་ཡུན་རིང་པོ་ཞིག་ལ་དེ་ལྟའི་སྦྲུབས་ཕྲན་གཅིག་ལས་གྲུབ་པའི་སྲོག་ཆགས་ཕྲ་མོ་ཙམ་ལས་མེད། དེ་ནས་བཟུང་རིམ་བཞིན་དེ་དག་མཉམ་འདུས་ཀྱིས་ཚོགས་རྒྱུ་འགོ་བཙུགས་པ་དང་། ལོ་ངོ་བྱེ་བ་ལྔ་ཐུ་ལྔ་བཞི་ཙམ་གྱི་སྔ་རོལ་དེ། ཁེམ་བྷྲི་ཡན་དུས་ཚིགས (Cambrian Period)ཞེས་པའི་དུས་དེ་ནས་བཟུང་ཆུ་ནང་དང་གཏིང་རིམ་དུ་སྲོག་ཆགས་སྣ་ཚོགས་པ་ཞིག་གོག་འགྲོ་དང་རྒྱལ་རྒྱུག་བཞིན་ཡོད། ཚན་རིག་པ་རེ་ཟུང་གིས་ལོ་ངོ་དུང་ཕྱུར་བདུན་ཙམ་གྱི་སྔ་རོལ་དུ་སའི་གོ་ལ་ནི་ཧ་ཅང་ཆེ་བའི་གངས་རི་ལ་ཞིག་དང་འདྲ་བར་འཁྱག་རོམ་ཐེབས་ཡོད་པར་འདོད་བཞིན་ཡོད། སའི་གོ་ལའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དུས་རིམ་ཞིག་གི་ནང་འཁྱག་རོམ་གྱི་ཚད་གཞི་ཧ་ཅང་འཕར་ནས་ས་ཁྲིན་ཡོངས་རྫོགས་འཁྱག་པས་བསྡམས་པའི་འཁྱག་རོམ་གྱི་དུས་རབས་ཞེས་པ་ཞིག་བྱུང་མྱོང་ཡོད་ཀྱང་། འོན་ཀྱང་ལོ་ངོ་དུང་ཕྱུར་བདུན་སྔོན་གྱི་འཁྱག་རོམ་ཆེན་པོ་ཟེར་བ་དེ་འདྲ་ནི་འདི་ལས་ཆེས་ཧ་ཅང་གིས་ཐལ་ཆེ་བ་ཞིག་ཡིན་ནོ།།

ས་ངོས་སུ་གོག་འགྲོས་སེམས་ཅན་བྱུང་བ།

ལོ་ངོ་ས་ཡ་བཞི་བརྒྱ་བདུན་ཅུ་དོན་ལྔ་ལྷག་གི་སྔ་རོལ་སྟེ། ཨོར་ཌོ་ཝི་ཤན་དུས་ཚིགས (Ordovician Period)ཟེར་བའི་དུས་དེ་ནས་བཟུང་སྐྱེ་དངོས་རྩི་ཤིང་གི་རིགས་ཀྱིས་སྐམ་ས་ཟིན་རྒྱུ་འགོ་བཙུགས་ཟིན་པ་དང་། ཁོང་ཚོས་ས་གཞི་ལྷུང་མདོག་ཅན་དུ་བསྒྱུར་འགོ་ཚུགས་པའི་སྐབས་དེར་རྒྱ་མཚོ་ཁག་ཏུ་ཉ་མོ་འཕེལ་ཟིན་པ་རེད། རྩི་ཤིང་གི་རྗེས་སུ་གང་མྱུར་སྐྲོས་སེམས་ཅན་རིགས་སྐམ་སར་འབྱོར་བ་དང་། ཆེས་ཐོག་མའི་སྐམ་སའི་སྲོག་ཆགས་ནི་འབུ་སྡིག་པ་ར་ཙ་དང་། འབུ་རྐང་སྟོང་(millipedes)ལྟ་བུ་ཡིན། དེ་ནས་མི་རིང་བར་ས་ཆུ་གཉིས་ཆར་འཚོ་བའི་སྲོག་ཆགས་དང་སྒྲོ་ལྡིང་འགྲོ་རིགས་བྱུང་། ལོ་ངོ་ས་ཡ་སུམ་བརྒྱ་ཉི་ཤུ་ཙམ་གྱི་སྔ་རོལ་ཏེ། སོལ་བའི་དུས་ཚིགས་(Carboniferous Period)ཞེས་པའི་དུས་དཀྱིལ་དེ་ནས་བཟུང་། སའི་གོ་ལའི་དཀྱིལ་ཐིག་དང་ཉེ་བའི་ས་ཆ་རྣམས་ནི་སྦོ་ལྷམ་དང་ཤིང་སྡོང་གིས་སྦོ་འཁྱིལ་ལེར་ཡོད་པ་དང་། འབུ་བླ་མ་མ་ནི་ནམ་མཁར་འཕུར་ཞིང་རྩང་པ་ཁ་རལ་འདྲ་བའི་སྲོག་ཆགས་རྣམས་ས་ཐོག་ཏུ་འགྲུལ་སྐྱོད་བྱེད་ཀྱིན་ཡོད། འདམ་རྫབ་འདིའི་ཁྲོད་དུ་ལྷག་པའི་རྩི་ཤིང་རུལ་ལྷག་རྣམས་དུས་ཕྱིས་སུ་རྡོ་སོལ་གྱི་ངོ་བོར་འགྱུར་བཞིན་ཡོད།

གོད་ཆགས་ཆེན་པོ།

སའི་གོ་ལའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་བྱུང་རིམ་ནང་དུ་སྲོག་ཆགས་སེམས་ཅན་དང་རྩི་ཤིང་རིགས་བགྲང་གིས་མི་ལངས་པ་ཞིག་གོད་ཆགས་ཆེན་པོ་ཞིག་གི་ནང་འདས་གྲོངས་སུ་ཕྱིན་ཡོད་པ་དང་། དེའི་རྒྱུ་རྐྱེན་ཅི་དང་གང་ཡིན་ཐད་ཚན་རིག་པ་ཚོར་ཡང་གསལ་ཆ་མེད། གཅིག་བྱས་ན་དེ་ནི་ཁྲོན་ཆེ་བའི་མེ་རི་ཆེན་པོ་འཕྱུར་བ་དེས་རྐྱེན་བྱེད་པའམ། ཡང་ན་སྐར་རྡོ་ཆེན་པོ་དེ་འདྲ་ལྷུང་བ་ལས་ཀྱང་སྲིད་དོ།།

ཀློས་གར་ལྟ་བུའི་གོད་ཆགས་ཆེས་ཆེ་ཤོས་དེ་ནི་ལོ་ངོ་ས་ཡ་ཉིས་བརྒྱ་ལྔ་བཅུའི་ཡར་སྔོན་ཏེ། པེར་མི་ཡན་དུས་ཚིགས (Permian Period)ཞེས་པའི་དུས་རབས་ནང་བྱུང་བ་དང་། དེས་སྐམ་ལ་གནས་པ་དང་ཆུ་ལ་གནས་པའི་སྲོག་ཆགས་ཕལ་ཆེ་བ་ཞིག་གཙང་ཕྱུག་བྱས་སོ།།

གོད་ཆགས་དེས་ད་དུང་རྒྱ་མཚོར་གནས་པའི་ངོ་མཚར་བའི་སྲོག་ཆགས་(armoured trilobites) ལྟ་བུ་ཡང་གཙང་ཕྱུག་བྱས་པ་དང་། རྩ་སྟོང་དུ་ཕྱིན་པའི་ནང་ནས་ཆེས་སྐད་གྲགས་ཆེ་བའི་སེམས་ཅན་རྩ་སྟོང་དུ་ཕྱིན་ཟིན་པ་ནི་གདུམ་འབྲུག་གམ་ཌའི་ནོ་སོ་རས་ (dinosaurs) ཡི་རིགས་ཡིན།

གདུམ་འབྲུག་གི་དུས་རབས།

གདུམ་འབྲུག་ནི་མེ་སོ་ཛོ་ཡིག་དུས་རབས (Mesozoic Era) ཞེས་པའི་དུས་རབས་ནང་དུ་སའི་གོ་ལར་འགྲུལ་སྐྱོད་བྱས་མྱོང་ཞིང་། ཆེས་ཆེ་ཤོས་ཀྱི་གདུམ་འབྲུག་(Apatosaurus)ལྟ་བུ་ནི་ (Jurassic)དང་ (Cretaceous Periods)ཞེས་པའི་དུས་རབས་ནང་འཚོ་སྡོད་བྱས་ཤིང་། གདུམ་འབྲུག་ནི་ལོ་ངོ་ས་ཡ་དྲུག་ཅུ་རེ་ལྔ་ཙམ་གྱི་ཡར་སྔོན་ཏེ། (Cretaceous) ཞེས་པའི་དུས་རབས་ཀྱི་མཇུག་གི་གོད་ཆགས་ཆེན་པོ་དེའི་ནང་རྩ་སྟོང་ལ་ཕྱིན་པ་རེད། འོན་ཀྱང་དེང་སང་ཚན་རིག་པ་མང་པོ་ཞིག་གིས་བྱེའུ་རྣམས་ནི་གདུམ་འབྲུག་ལས་རིམ་འགྱུར་བྱུང་བར་འདོད་པ་དང་། དེ་ལྟར་ན་ཁོང་ཚོ་རྗེས་ཤུལ་གང་ཡང་མ་བཞག་པར་ཡལ་སོང་བ་དེ་འདྲ་ཞིག་ཡིན་རྒྱུ་མ་རེད།

ལོ་ངོ་ས་ཡ་ཉིས་བརྒྱ་ལྔ་བཅུ་ཙམ་གྱི་ཡར་སྔོན་ཏེ། མེ་སོ་ཛོ་ཡིག་དུས་རབས་ ཞེས་པའི་དུས་རབས་ཀྱི་འགོ་སྟོད་དུ་སའི་གོ་ལའི་སྟེང་གི་སྐམ་ས་ཡོད་ཚད་ནི་གཅིག་འདུས་ཀྱི་གླིང་ཆེན་པོ་པེན་གེ་ཨ་ (Pangaea)ཞེས་པ་གཅིག་ཏུ་གནས་ཤིང་། མེ་སོ་ཛོ་ཡིག་ཞེས་པའི་དུས་རབས་ནང་པེན་གེ་ཨ་དེ་བཞིན་ཆ་བགོས་སུ་འགྱུར་འགོ་ཚུགས་ནས་དེང་གི་ང་ཚོའི་གླིང་ཕྲན་ཚོ་དང་ཆ་འདྲ་བཞིག་ཆགས་པ་རེད། ཆག་གྲུམ་ཐེངས་གཅིག་གི་ནང་ལ་ལྷོ་ཨ་རི་དེ་བཞིན་ཨ་ཕེ་རི་ཀ་དང་ཁ་འཕྲལ་བ་དང་། ཐེངས་གཉིས་པའི་ནང་ལ་ཨོསྟྲ་རེ་ལི་ཡ་དེ་བཞིན་ཨན་ཊར་ཊི་ཀ་དང་འཕྲལ་དབྱེ་བྱས། དེ་ལྟར་མེ་སོ་ཛོ་ཡིག་ཞེས་པའི་དུས་རབས་ཀྱི་དུས་མཇུག་ཙམ་ལ་སའི་གོ་ལ་ནི་དེང་གི་རྣམ་པར་འགྱུར་འགོ་བཙུགས་སོ།།

EON	ERA	PERIOD	EPOCH	APPROX. TIME BOUNDARY	LIFE FORMS ORIGINATING
PHANEROZOIC	CENOZOIC – QUATERNARY SUB-ERA	PLEISTOGENE	Holocene (Recent)	10,000	
			Pleistocene	1,800,000	Human beings
	CENOZOIC – TERTIARY SUB-ERA	NEOGENE	Pliocene	5,300,000	Human-like apes
			Miocene	23,800,000	
		PALAEOGENE	Oligocene	33,700,000	True primates
			Eocene	54,800,000	Marine and carnivorous mammals
			Palaeocene	65,000,000	Hoofed mammals
	MESOZOIC	CRETACEOUS		142,000,000	Flowering plants, placental mammals
		JURASSIC		205,700,000	Birds
		TRIASSIC		248,200,000	Small dinosaurs, small mammals
		PERMIAN		290,000,000	Conifers, mammal-like reptiles
	PALAEOZOIC	CARBONIFEROUS		354,500,000	True reptiles, fern forests
		DEVONIAN		417,500,000	Land vertebrates, air-breathing insects
		SILURIAN		443,000,000	Vascular land plants
		ORDOVICIAN		495,000,000	Vertebrates
		CAMBRIAN		545,000,000	Hard-bodied invertebrates
PROTEROZOIC	NEOPROTEROZOIC			1,000,000,000	Soft-bodied invertebrates
	MESOPROTEROZOIC			1,600,000,000	Cells with distinct nuclei
	PALAEOPROTEROZOIC			2,500,000,000	
ARCHAEAN	LATE			3,000,000,000	Primitive unicellular organisms
	MIDDLE			3,500,000,000	
	EARLY			4,000,000,000	
PRISCOAN				4,650,000,000	

Encarta Encyclopedia, © Microsoft Corporation. All Rights Reserved.

གདུམ་འབྲུག་གི་རྗེས་ཀྱི་བྱུང་བ།

དུས་དེ་ནས་བཟུང་ཡོད་ཚད་ད་ལྟའི་སྣང་ཚུལ་འདི་ལྟ་བུ་ཞིག་མིན་ན་ཡང་། མི་རྟོག་ལྡན་པའི་རྩི་ཤིང་བྱུང་ཟིན་པ་དང་བྱེའུས་སྟོང་མགོར་གླུ་དབྱངས་ལེན་གྱིན་ཡོད། ལོ་ངོ་ས་ཡ་ལྔ་བཅུ་ང་ལྔའི་ཡར་སྔོན་ཏེ། ཨི་ཨོ་སིན་ཨི་པོག(Eocene Epoch)ཞེས་པའི་དུས་རབས་ནང་གི་ནུ་འོར་བརྟེན་པའི་སེམས་ཅན་ཆེན་པོའི་རིགས་དང་བྱེའུ་རྣམས་ནི་ཧ་ཅང་གིས་མི་འདྲ་བ་ཞིག་ཡོད། ཁོང་ཚོའི་ཁྲོད་དུ་གཟུགས་པོངས་ཧ་ཅང་ཆེ་ཞིང་། འཕུར་མི་ནུས་པའི་ནེ་ཙོ་ལྟར་སྣང་གི་བྱེའུ་རིང་ཚད་མི་དང་མཉམ་པ་དེ་འདྲའང་ཚུད་ཡོད། རྒྱ་གར་ནི་མེ་སོ་ཛོ་ཡིག་ཞེས་པའི་དུས་རབས་ནང་དུ་གླིང་ཆེན་པོ་པེན་གེ་ཨ་ ཞེས་པ་ལས་ཁ་འཕྲལ་དུ་ཕྱིན་ནས། ལོ་ངོ་ས་ཡ་བཅོ་ལྔ་ཙམ་གྱི་སྔ་རོལ་དུ་སའི་གོ་ལའི་དཀྱིལ་ཐིག་ཕྱོགས་སུ་དེད་ནས་ཡོང་བ་དང་ཨེ་ཤེ་ཡའི་གླིང་ཕྲན་དང་གདོང་ཐུག་ཐེབས་པ་དང་། ས་ཁྲོན་དེ་ཉིད་རི་བོ་ཆེན་པོ་ཧི་མ་ལ་ཡའི་ནང་ངོས་སུ་ཕུད་རྒྱག་བྱས་པ་རེད། གདོང་ཐུག་དེ་ནི་དེང་སང་དུ་ཡང་འགྲོ་བཞིན་པ་དང་། དེ་བཞིན་ཧི་མ་ལ་ཡང་ཡར་འཕགས་བཞིན་པ་རེད། ཆེས་ཐོག་མའི་མི་དང་འདྲ་བའི་མི་རྒོད་ནི་ལོ་ངོ་ས་ཡ་ལྔ་ཙམ་གྱི་སྔ་རོལ་དུ་ཨ་ཕེ་རི་ཀའི་ཕྱོགས་སུ་བྱུང་བ་དང་། ཁོང་ཚོས་རྐང་པ་གཉིས་བཙུགས་ནས་འགྲོ་སྐྱོད་བྱས། རིམ་བཞིན་ཁོང་ཚོས་ལག་ཆ་བེད་སྤྱོད་བྱེད་འགོ་བཙུགས་པ་དང་ཀླད་པ་ཇེ་ཆེར་ཕྱིན་ནས་སྔར་གྱི་རྣམ་པ་མང་པོ་ཞིག་འཛིག་པར་གྱུར་མོད། འོན་ཀྱང་རིགས་གཅིག་འཕེལ་རྒྱས་ཧ་ཅང་ལེགས་པོ་ཕྱིན། ལོ་ངོ་སྟོང་ཕྲག་བརྒྱ་དང་ལྔ་བཅུའམ་སྟོང་ཕྲག་ཉིས་བརྒྱ་ཙམ་གྱི་ཡར་སྔོན་ལ་འགྲོ་བ་མི་ཡི་རིགས་འདི་བྱུང་བ་དང་སའི་གོ་ལའི་ཁྱོན་ཡོངས་ལ་ཁྱབ་པར་གྱུར། ད་ལྟ་ང་ཚོ་རང་ཉིད་གང་ནས་འགྲོ་བཙམས་པའི་གདོད་མའི་འགྲོ་བ་མིའི་ལོ་རྒྱུས་ལས་ཕྱིར་ལོག་ཟིན་པ་རེད།

ང་ཚོས་ཇི་ལྟར་རྟོགས་ཐུབ་བམ།

ལོ་ངོ་ས་ཡ་མང་པོའི་སྔོན་གྱི་སའི་གོ་ལ་ནི་ཇི་འདྲ་ཞིག་ཡིན་པར་འགྲེལ་བརྗོད་བྱེད་པ་འདི་ཙུང་མཚར་མཚར་བ་ཞིག་ཏུ་སྣང་སྲིད། འོན་ཀྱང་ལོ་རྒྱུས་འདི་ནི་ཚན་རིག་པ་མང་པོས་དུས་ཡུན་རིང་པོར་གཟབ་ནན་དང་ངང་རྒྱུད་རིང་པོ་སློས་དཔང་རྟགས་ཆ་ཤས་མང་པོ་འཚོལ་སྡུད་ཀྱིས་བསྒྲིགས་པ་ཞིག་ཡིན་ནོ།། དུས་ཡུན་རིང་པོ་ཞིག་གི་རིང་ལ། མི་རྣམས་ལ་སའི་གོ་ལའི་ལོ་ན་ཧ་ཅང་མཐོ་པོ་ཡིན་པའི་ཤེས་རྟོགས་གང་ཡང་མེད་པར། མང་པོ་ཞིག་གིས་དེ་ནི་ལོ་ན་སྟོང་ཕྲག་ཁ་ཤས་ལས་ལྷག་མེད་པར་འདོད་པ་རེད། དུས་རབས་བཅུ་དགུ་པའི་ནང་དུ་ཆའར་ལེས་ ལྱི་ཨེལ་དང་ཆའར་ལེས་ ཌར་ཝིན་ཞེས་པའི་ཚན་རིག་པ་གྲགས་ཅན་གཉིས་ཀྱི་རིགས་མགོན་གྱིས་འཛམ་གླིང་ཧྲིལ་པོའི་སྣང་བརྙན་འདི་བཟེ་བསྒྱུར་བྱས། ལྱི་ཨེལ་གྱིས་ང་ཚོས་མཐོང་བཞིན་པའི་ཡུལ་ལྗོངས་འདི་དག་ནི་ལོ་ངོ་སྟོང་ཕྲག་རིང་ལ་རིམ་བཞིན་འགྱུར་བ་བྱུང་བར་བསྟན་པ་དང་། ཌར་ཝིན་གྱིས་སེམས་ཅན་དང་རྩི་ཤིང་གཉིས་ཀྱི་ཉེ་བའི་རང་རིགས་དག་ནི་ལོ་ངོ་ས་ཡ་མང་པོའི་འཕེལ་འགྱུར་གྱི་ཁྲོད་ནས་འཕོ་འགྱུར་དང་ཉེ་ཚན་གཞན་དུ་འཕོས་པར་བསྟན།

ད་ལྟ་ང་ཚོར་ཆེས་རིང་བའི་སའི་གོ་ལའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དཔང་རྟགས་ཧ་ཅང་མང་པོ་ཞིག་རྙེད་ཡོད་པ་དང་། ང་ཚོས་བྲག་རྡོའི་ལོ་ཚོད་ལ་བརྟགས་ནས་ཀྱང་ཞིབ་འཇུག་བྱེད་ཞིབ་འཇུག་འདི་ལ་ཐབས་ལམ་མི་འདྲ་བ་ཁག་ཁ་ཤས་ཤིག་ཡོད་པ་ལས་ཡོངས་གྲགས་ཀྱི་ཐབས་ལམ་གཅིག་ནི་འོད་ཕྲབས་བཀྱེ་བའི་རང་བཞིན་ཅན་བེད་སྤྱོད་བྱེད་རྒྱུ་དེ་ཡིན། རྡུལ་ཕྲན་ཡོད་ཚད་ལ་ཕོ་རྡུལ(protons)དང་བར་རྡུལ(neutrons)གྱིས་གྲུབ་པའི་ལྟེ་རྡུལ་ལམ་ལྟེ་རྡུལ(nucleus)རེ་ཡོད། རྡུལ་ཕྲན་རེ་ཟུང་གི་ལྟེ་རྡུལ་ནི་གཏན་འཇགས་མིན་པ་དང་། ཁོང་ཚོས་རེ་ལ་རྡུལ་རེ་ཟུང་དོར་ནས་གྲུབ་རྫས་གཞན་གྱི་ངོ་བོར་ཡང་འགྱུར་ཐུབ། འགྱུར་རིམ་འདི་ལ་འོད་ཕྲབས་བཀྱེ་བའི་རང་བཞིན་གྱི་ཟད་འགྱུར་ཞེས་འབོད་པ་རེད། ང་ཚོས་རྡུལ་ཕྲན་ཕྱི་བྲག་པ་གང་ཡང་རུང་བ་ཞིག་དུས་ནམ་ཞིག་ལ་ཟད་འགྱུར་འགྲོ་མིན་བཤད་མི་ཐུབ་ཀྱང་། འོན་ཀྱང་གལ་སྲིད་ང་ཚོར་དེ་འདྲའི་གྲངས་ངེས་ཅན་ཞིག་ཡོད་ན། དུས་ཚོད་ངེས་ཅན་ཞིག་གི་ནང་དུ་ཁོང་ཚོའི་ཕྱེད་ཙམ་ཞིག་ཟད་འགྱུར་འབྱུང་བར་བཤད་ཐུབ་པ་དང་། དུས་ཚོད་དེ་ལ་ཚེ་ཕྱེད་དུ་འབོད། འོད་ཕྲབས་བཀྱེ་བའི་རང་བཞིན་ཅན་གྱི་གྲུབ་རྫས་མ་འདྲ་བ་རེར་ཚེ་ཕྱེད་ཀྱང་མི་འདྲ་བ་རེ་ཡོད་པ་དང་། ཚེ་ཕྱེད་དེ་ནི་ཆུ་ཚོད་འཁོར་ལོ་ཞིག་ལྟར་བེད་སྤྱོད་བྱས་ན་ད་དུང་དེ་ལས་ཀྱང་དགེ་མཚན་ཆེ་བ་ཡོད། ང་ཚོས་སྐྱེར་བཏང་ནས་བྲག་རྡོ་ཞིག་གི་ནང་ནས་འོད་ཕྲབས་བཀྱེ་བའི་རང་བཞིན་ཅན་གྱི་གྲུབ་རྫས་ཚད་ངེས་ཅན་ཅི་ཙམ་ཞིག་རྙེད་ཐུབ་མིན་རྟོགས་ཡོད་པ་དང་། ཤུལ་དུ་ཅི་ཙམ་ཞིག་ལྷག་ཡོད་མེད་གཞལ་བ་བརྒྱུད་

"ཤོག་ངོས་ ༣ པར་གཟིགས།

ཨེ་རིསུ་ཊོ་ཊལ།(Aristotle)

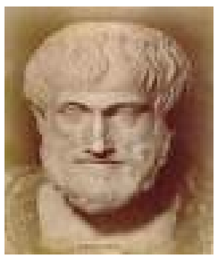

ཨེ་རིསུ་ཊོ་ཊལ་ནི་ཡི་ཤུའི་འདས་ལོ་སྔོན་གྱི་ལོ་ ༣༨༤ ནས་ ༣༢༢ བར་བྱུང་བའི་ གྲི་ རིག་གི་གྲུབ་མཐའ་སྨྲ་བ་ཞིག་དང་ཁོང་ནི་སི་ཀ་ གྷི་ རའི་ ཡུལ་དུ་ འཁྲུངས་པས་མཚན་དོན་ལ་སི་ཀ་གྷི་རེ་ཀེ་ཞེས་ཀྱང་འབོད་ཀྱི་ཡོད།

མི་ཚེའི་ལོ་རྒྱུས།

ཨེ་རིསུ་ཊོ་ཊལ་གྱི་ཡབ་ལ་ནི་ཁོ་མི་ཁསུ་ཞེས་པ་དང་ཁོང་ཡང་དེའི་དུས་ཀྱི་སྨན་གྲགས་ཆེ་བའི་དངོས་ཁམས་ཚན་རིག་པ་ཞིག་དང་། ཨེ་རིསུ་ཊོ་ཊལ་གྱིས་ཡི་ཤུའི་འདས་ལོ་སྔོན་གྱི་ལོ་ ༣༨༤ ནས་ ༣༢༢ བར་ཨེ་ཁེ་ཌེ་མི་Academy[1]ཞེས་པའི་སློབ་གྲྭའི་ནང་པེ་ལེ་ཊོའི་སྐུ་མདུན་ནས་སློབ་གཉེར་བྱས། དེ་སྐབས་ཁོང་གིས་རྩད་དུ་བྱུང་བའི་གཏམ་བརྗོད་མང་པོ་ཞིག་གསུང་རྩོམ་གནང་བ་ལས་དེང་སང་གཏམ་བརྗོད་དེ་དག་གི་ཆ་ཤས་ཤིག་མ་གཏོགས་ཉར་ཚགས་བྱེད་ཐུབ་མེད། ཡི་ཤུའི་འདས་ལོ་སྔོན་གྱི་ ༣༦༧ ནང་ ༣༤༨ བར་མེ་སི་ཊོ་ནི་ཡར་གྲགས་ཅན་ཨེ་ལེག་ཛེན་གྲར་སློབ་གཉེར་ལྟ་རྟོག་མཛད་པ་དང་དེ་ནས་སི་ཀ་གྷི་རར་བཞུགས་རྒྱུར་ཕེབས་ཏེ་ཡང་ཕྱིར་ཨེ་ཐེན་དུ་ལོག་གནང་བ་རེད། ཡི་ཤུའི་འདས་ལོ་སྔོན་གྱི་ ༣༣༥ ལོར་ཁོང་གི་ལཡི་སི་ཨམ་དུ་ཁོང་གིས་ཨེ་ཁེ་ཌེ་མིའི་ཚོགས་མི་གྲགས་ཅན་འགའ་དང་མཉམ་དུ་སློབ་གཉེར་ཁང་གསར་འཛུགས་མཛད། ལཡི་སེམ་གྱི་སློབ་གཉེར་ཁང་གིས་རང་ཉིད་གར་སྐྱེགས་ཁེབས་ཅན་ཞིག་ནས་སློབ་འཁྲིད་གནང་སྲོལ་ཡོད་པས་སློབ་གཉེར་ཁང་དེ་ར་པེ་རི་པེ་ཊེ་ཊིག་ཞེས་མིང་ཐོབ། ཨེ་ལེག་ཛེན་ཌར་འདས་རྗེས་མེ་སི་ཊོ་ནི་ཨན་གྱི་རྐྱེན་ཐོག་ཟིང་བྱུང་བས་ཡི་ཤུའི་འདས་ལོ་སྔོན་གྱི་ ༣༢༣ ལོར་ཨེ་རིས་ཊོ་ཊལ་རང་ཉིད་ཆལ་ཁིསུ་ཡུལ་དུ་བྲོས་བྱོལ་ཕྱིན་པ་དང་དེ་ནས་ཡུལ་དེ་ག་རང་དུ་དགོངས་པ་རྫོགས་སོ། །

ཕྱག་རྗེས།

ད་ཡོད་ཨེ་རིསུ་ཊོ་ཊལ་གྱི་རྩོམ་ཡིག་ཕལ་མོ་ཆེ་ནི་ཁོང་གི་གསུང་བཤད་ཀྱི་ཟིན་བྲིས་ཡིན་པ་དང་དེའི་ནང་གི་ཡིག་ཆ་ཁ་ཤས་ནི་ཁོང་རང་གི་སློབ་མའི་ཟིན་བྲིས་ཁག་ལས་བསྡུ་སྒྲིག་བྱེད་པར་གྲགས། ཁོང་གི་གསུང་རྩོམ་རྣམས་བཙོས་སྒྲིག་བྱས་ཏེ་ད་ལྟའི་དེབ་གཟུགས་སུ་འགོད་མཁན་ནི་རོ་ཊསུ་ཀྱི་ཨེན་ཌྲོ་ནི་ཁུསུ་ཡིས་ཡི་ཤུའི་འདས་ལོ་གོང་གི་བརྒྱ་ཕྲག་དང་པོར་གནང་བ་ཞིག་ཡིན། ཁོང་གི་ཕྱག་ལས་གཙོ་བོ་ནི་ཨོར་གྷེ་ནམ་ཞེས་པའི་གཏན་ཚིགས་རིག་པའི་སྐོར་གྱི་དེབ་ཕྲེང་དྲུག་ཅན་དེ་ཡིན། དེ་དག་ནི་དངོས་ཁམས་ཚན་རིག་*(Physic)*དང་། དངོས་གཤིས་རིག་པ།*(Metaphysics)* རྷི་ཨེ་ནི་།*(De Anima)* ནི་ཁོ་མེ་ཕྱི་ཨན་དང་ཡུ་ཌེ་མི་ཡན་ཀུན་སྤྱོད།*(Nicomachean Ethics and Eudemian Ethics)* རྷི་པོ་ཨེ་ཊེ་ཀ་*(De Poetica(peotics)* རེཧོ་ཊོ་རིག་*(Rhetoric)*བཅས་སོ། ད་དུང་སྐྱེ་དངོས་དང་དངོས་ཁམས་ཚན་རིག་སྐོར་དེབ་ཕྲེང་དུ་མ་ཡོད་པ་རེད། དུས་རབས་བཅུ་དགུ་པའི་ནང་ཨེ་ཐན་སྲིད་གཞུང་གི་སྐོར་ཡིན་པའི་ཨེ་ཐེན་གྱི་རྩ་ཁྲིམས་ཞེས་པ་དེ་རྙེད་སོན་བྱུང་བ་རེད།

ལྟ་གྲུབ། གཏན་ཚིགས་རིག་པ་དང་ཚད་མ་རིག་པ།

ཨེ་རིསུ་ཊོ་ཊལ་གྱིས་དོ་ནན་པོས་རང་གི་སློབ་གྲྭའི་ནང་འཁོར་ཡུག་ལ་ཐད་ཀར་རྟོག་ཞིབ་བྱེད་དགོས་ལུགས་མངགས་པ་དང་ཚན་རིག་སློབ་སྐབས་ཁོང་གིས་གཞུང་ལུགས་གང་འདྲ་ཞིག་ཡིན་རུང་ཚད་མའི་རྒྱབ་རྟེན་དགོས་པར་བསླབས། ཨེ་རིསུ་ཊོ་ཊལ་གྱིས་དྲི་བརྩད་ཅི་འདྲ་ཞིག་གི་ལན་འཚོལ་ཐབས་སུ་གཏན་ཚིགས་ལོ་ཇིག་ logic[2] ནི་ལག་ཆ་མེད་དུ་མི་རུང་བ་ཞིག་ཏུ་འཛིན་པ་དང་། སཡི་ལོ་ཇི་ཛམ་ (syllogism) སམ་སྒྲུབ་ངག་ཡན་ལག་གསུམ་ལྡན་གྱི་སྒོ་ནས་གཏན་ཚིགས་རིག་པའི་བློར་འཇུག་དགོས་པ་ཡིན། ཁོང་ནི་གཏན་ཚིགས་རིག་པར་ནང་གསེས་ཀྱི་དབྱེ་འབྱེད་དགོས་པའི་དགོངས་ཚུལ་འདོན་མཁན་ཐོག་མ་ཡིན་པ་མ་ཟད་ཚད་མ་ནི་རྫས་དང་། ཕྱུགས་ཚད། གྲངས་འབོར། ཕྱོགས་འབྲེལ། ནམ་དུས་སྟེང་གི་ངོ་བོ། བྱ་སྤྱོད། མངོན་མིན་གྱི་རང་བཞིན། གནས་བབ་དང་ཆ་རྐྱེན་བཅས་སུ་འབྱེད་དགོས་པར་བསླབས།

ཆོས་གང་ཞིག་གི་གོ་རྟོགས་དབྱེ་འབྱེད་དང་འགྲེལ་བ་ལས་འདས་མཚམས་རྒྱུ་འབྲས་ཀྱི་སྒོ་ནས་འགྲེལ་བརྗོད་བྱེད་དགོས་པ་ཨེ་རིསུ་ཊོ་ཊལ་གྱིས་གསུངས། ཁོང་གིས་རྒྱུ་བཞིའམ་འགྲེལ་ཚུལ་གྱི་གཞུང་ལུགས་ཞིག་འདོན་དེ་དང་པོ་རྣམ་ཀྱི་རྒྱུ་རྐྱེན་དངོས་པོ་གང་ཞིག་རྣམ་གང་གིས་གྲུབ་མིན་ལྟ་བ། གཉིས་པ་གཟུགས་ཀྱི་རྒྱུ་རྐྱེན་དེའི་དབྱིབས་བཀོད། གསུམ་པ་ལས་ཕྱོད་བྱེད་རྐྱེན་ཏེ་དེའི་བཟོ་བ་པོ། བཞི་པ་མཐའ་མའི་རྒྱུ་རྐྱེན་དེའི་དགོས་དོན་ནམ་བྱེད་ལས་བཅས་སོ། དེ་ངང་གི་བསམ་ཚུལ་ལ་ལས་ཕྱོད་བྱེད་རྐྱེན་དེ་དངོས་པོའི་དོན་སྤྱིར་བརྩིས་རུང་ཨེ་རིསུ་ཊོ་ཊལ་ནས་བཞི་པ་མཐའ་མའི་རྒྱུ་དེ་གཙོ་བོར་འཛིན་གྱི་ཡོད།

ཁོང་གིས་དབྱིབས་གཟུགས་དང་ཐེམ་པོའི་འབྲེལ་བ་དེ་རྒྱུ་འབྲས་ལ་ལྟོས་པ་དང་ཁོང་གི་གྲུབ་དོན་རྣམས་ནི་ཁོང་རང་གི་དགེ་རྒན་པེ་ལེ་ཊོ་དང་ཁྱད་པར་ཆེན་པོ་ཡོད། དབྱིབས་གཟུགས་ནི་ཨེ་རིསུ་ཊོ་ཊལ་གྱིས་སྤྲུལ་མཁན་གཙོ་བོའམ་དཀོན་མཆོག་མ་ཐེ་བའི་ཐེམ་གཟུགས་རྣམས་ཀྱི་ལྷན་སྐྱེས་སུ་གྲུབ་ཏེ་ཡོད་པ་ལས་དེ་ཉིད་རང་སོར་གནས་ཐབས་ཞིག་ནི་བརྟན་དུ་མེད་པར་བཞེད།

དེ་འདྲ་སོང་ཨེ་རིསུ་ཊོ་ཊལ་གྱི་གཞུང་ལུགས་སུ་དབྱིབས་གཟུགས་དང་ཐེམ་པོ་གཉིས་ལྷན་དུ་བདེན་པའི་དངོས་པོ་གྲུབ་ཐུབ་པ་དང་། ཡང་པེ་ལེ་ཊོའི་གཞུང་ལུགས་སུ་བདེན་པའི་དངོས་པོ་ནི་དབྱིབས་གཟུགས་ཀྱི་ཆ་ཤས་སུ་ཞུགས་པ་ལས་དེའི་ངོ་བོ་མི་འགྱུར་བར་འདོད། ཨེ་རིསུ་ཊོ་ཊལ་གྱི་དབྱིབས་གཟུགས་ཀྱིས་ཐེམ་པོར་སྤྲུལ་སྐྱོད་ཀྱི་ནུས་པ་སྤྲོད་པ་དང་སྤྲུལ་སྐྱོད་ནི་འཐེམ་པོ་གང་གི་ནུས་སྟོབས་(དངོས་པོ་དེ་ཉིད་)དེ་དབྱིབས་(སྤྲུལ་སྐྱོད་རང་ཉིད་)ཀྱི་ངོ་བོར་འགྱུར་བར་བཞེད། ཁོང་གིས་སྤྲུལ་མཁན་གཙོ་བོ་ནི་དབྱིབས་གཟུགས་དངོས་དང་གཡོ་མེད་ཀྱི་སྤྲུལ་མཁན་དུ་བརྩི་བ་དང་མཐའ་མའི་རྒྱུ་རྐྱེན་ནི་སྤྲུལ་སྐྱོད་ཐམས་ཅད་བསྒྲུབ་བྱ་དེ་ཡིན་པར་བཞེད།

བཟང་སྤྱོད་དང་གནད་དོན་གཞན།

ཨེ་རིསུ་ཊོ་ཊལ་གྱི་ཀུན་སྤྱོད་ཀྱི་གཞུང་ལུགས་ལས་ཁོང་རང་གི་དངོས་ལུགས་རིག་པའི་དཔྱད་པ་རྣམས་ཕྱིར་མངོན་པ་དང་། པེ་ལེ་ཊོ་ལྟར་ཁོང་གིས་ཀྱང་དངོས་པའི་ཁྱད་གཤིས་རྟོགས་པའི་སྒོ་ནས་དེའི་བཟང་རྟགས་དང་དགེ་མཚན་འཛུག་ཐུབ་པར་བརྗོད། (མིའི་རང་བཞིན་གྱི་ཁྱད་ཆོས་བཟང་ཤོས་ནི་རྒྱུ་མཚན་གྱི་རྗེས་སུ་མཐུན་པར་སྒྲུབ་པ་དེ་ཡིན།) རྒྱུ་མཚན་གྱི་རྗེས་སུ་འབྲངས་རྒྱུར་ཀུན་སྤྱོད་དང་ཤེས་རབ་ཀྱི་ཡོན་ཏན་གཉིས་ཀྱི་ཐབས་ལམ་འཇུག་དགོས་པ་དང་། ཨེ་རིསུ་ཊོ་ཊལ་གྱིས་གྲི་རིག་གི་གནའ་བོའི་ཀུན་སྤྱོད་ཀྱི་ཡོན་ཏན་དེ་མཐའ་གཉིས་སུ་མ་ལྷུང་བའི་ཐབས་ཤིག་ཏུ་མཐོང་། བདེ་ཐབས་ཡུ་ཌེ་མོ་ནི་ཨ་(eudaemonia)ནི་འདོད་ཡོན་ཧེ་གྷོ་ནི་ཛམ་ (hedonism)སྤྱོད་པའི་ཐབས་ཤིག་མིན་པར། དེ་ལས་བཟང་པོ་ནི་གཙོ་བོ་རྟོག་དཔྱོད་དང་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་བྱེད་སྒོར་ཆ་ཤས་ལེན་རྒྱུ་གཉིས་སུ་འཛིན། ཨེ་རིསུ་ཊོ་ཊལ་ཁོང་རང་གིས་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་ཚོགས་པ་ཆགས་རྒྱུ་ནི་མིའི་རང་བཞིན་ཞིག་ཏུ་འདོད་པ་མ་ཟད་དེ་དག་གི་བཟང་པོའི་ངོ་བོ་ཅི་འདྲ་ཞིག་ཏུ་འགྱུར་མིན་སྐུལ་ཞིབ་གནང་ཡོད།

ཨེ་རིསུ་ཊོ་ཊལ་གྱི་ལྟ་གྲུབ།

རོམ་གྱི་མངའ་ཐང་ཉམས་པའི་རྗེས་ཨེ་རིསུ་ཊོ་ཊལ་གྱི་ཕྱག་ལས་རྣམས་ནུབ་ཕྱོགས་སུ་རྩ་བརླག་ཏུ་ཕྱིན་པ་རེད། འོན་ཀྱང་བརྒྱ་ཕྲག་དགུ་པའི་ནང་ཨེ་རབ་མཁས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཁ་ཆེའི་ཆོས་ལུགས་དང་རིང་ལུགས་བཅས་པར་ཨེ་རིསུ་ཊོ་ཊལ་ངོ་སྤྲོད་བྱུང་རྗེས་གྲུབ་མཐའ་དང་རང་བྱུང་ཚན་རིག་མང་པོ་ཞིག་ཨེ་རིསུ་ཊོ་ཊལ་གྱི་གྲུབ་མཐའི་རྗེས་སུ་བརྟེན་གས། ནུབ་ཕྱོགས་སུ་ཨེ་རིསུ་ཊོ་ཊལ་གྱི་ལྟ་གྲུབ་རྣམས་སླར་ཡང་དར་སྤེལ་བྱུང་བ་ནི་ཕལ་ཆེར་ཨཱ་རབ་དང་ཧི་བྲུ་མཁས་དབང་རྣམས་ཀྱི་བློ་ནས་བྱུང་བ་ཞིག་རེད། ཁོང་གི་ཕྱག་ལས་རྣམས་བརྒྱ་ཕྲག་བར་པའི་མཁས་པའི་རིང་ལུགས་ཀྱི་ལྟ་བའི་གཞི་གདན་ལྟ་བུར་ཆགས། བླ་ཆེན་ཐོ་མསུ་ཨཀྭི་ནསུ་(Thomas Aquinas)བརྒྱུད་རོ་མན་ཀ་ཐོ་ལིག་དཀོན་མཆོག་གནས་ལུགས་ལས་ཨེ་རིསུ་ཊོ་ཊལ་གྱི་ཤུགས་རྐྱེན་མངོན་ཐུབ། དེ་ནས་དུས་རབས་ཉི་ཤུ་པའི་ནང་དུ་འང་གྲུབ་མཐའི་ཐོག་ཨེ་རིསུ་ཊོ་ཊལ་གྱི་ཤུགས་རྐྱེན་སྟེར་གསོ་བྱུང་བ་དང་། ཁོང་གི་བྱུང་བ་དགོས་གྲུབ་སྨྲ་བའི་ལྟ་བའི་ཐབས་ལམ་དེ་སུ་མཐུད་དུ་སྐྱེ་དངོས་ཚན་རིག་གིས་སྲོག་རྩར་གནས་རུང་དུས་རབས་བཅུ་བདུན་གྱི་ཚན་རིག་གསར་བརྗེའི་རྗེས་དངོས་ཁམས་ཚན་རིག་ལས་ལྟ་བ་དེ་རྩ་གཏོར་དུ་ཕྱིན་པ་རེད། ད་དུང་ཊོ་ལེ་མི་(Ptolemy)ཡིས་རྒྱས་བཤད་མཛད་པའི་ཨེ་རིསུ་ཊོ་ཊལ་གྱི་གཟའ་སྐར་དཔྱད་རིག་གི་ཕྱག་ལས་རྣམས་ཀོ་ཕོར་ནི་ཀུསུ་དང་གྷེ་ལི་ལིཡོ་གཉིས་ཀྱི་འཚོལ་ཞིབ་ཀྱིས་རྩོད་གཞིའི་གནད་དོན་ཞིག་ཏུ་གྱུར་པ་རེད། །●

[1]ཨེ་ཁེ་ཌེ་མི། དེ་ནི་ཡི་ཤུའི་འདས་པའི་ལོ་ ༣༨༧ པེ་ལེ་ཊོ་ཡིས་ཨེ་ཐེན་གྱི་ཉེ་འདབས་སུ་བཙུགས་པའི་སློབ་གཉེར་ཁང་ཞིག་དང་། དེ་ར་དཔའ་རྒོད་ཨེ་ཁེ་ཌེ་མེསུ་ཡི་རྗེས་སུ་མིང་གསོལ་བའི་ལྡུམ་ར་ཞིག་ཡོད་པ་དེ་ལས་སློབ་གྲྭ་དེའི་མིང་འདོགས་ཆགས། བརྒྱ་ཕྲག་དགུ་ཙམ་གྱི་དུས་ཡུན་རིང་དེར་ཆོས་བརྒྱུད་ཚུང་བ་རྣམས་དང་ལྷན་དུ་པེ་ལེ་ཊོ་ཡི་རྗེས་སློབ་རྣམས་དེ་གར་འཛོམས་ཡོད་རུང་ཡི་ཤུའི་འདས་ལོ་རྗེས་ ༥༢༩ ལོར་མངའ་བདག་ཇསུ་ཊི་ནི་ཨན་གྱིས་སློབ་གཉེར་ཁང་དེ་སྒོ་རྒྱག་ཏུ་བཅུག་པ་རེད། ཨེ་ཁེ་ཌེ་མི་ནི་ཕོ་རོ་ཁ་ལསུ་(Proclus)འོག་གི་པེ་ལེ་ཊོའི་གྲུབ་མཐའ་གསར་མ་དང་བཅས་པེ་ལེ་ཊོའི་གྲུབ་མཐའ་ཡོངས་མཚོན་བྱེད་ཀྱི་བརྙི་གནས་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད།

[2]ལོ་ཇིག ཚད་མའི་དཔྱོད་རྒྱུན་གྱི་རིག་པ་ཞིག

> ""ང་ཚོས་སེམས་དང་གཟུགས་པོ་གཉིས་གཅིག་རེད་དང་མ་རེད་ཅེས་འདྲི་བ་ལས། ལ་ཆ་དང་དེའི་སྟེང་དུ་མངོན་པའི་གཟུགས་བརྙན་གཉིས་གཅིག་རེད་དང་མ་རེད་ཅེས་དྲི་བར་བྱའོ""
>
> ཨེ་རིསུ་ཊོ་ཊལ།

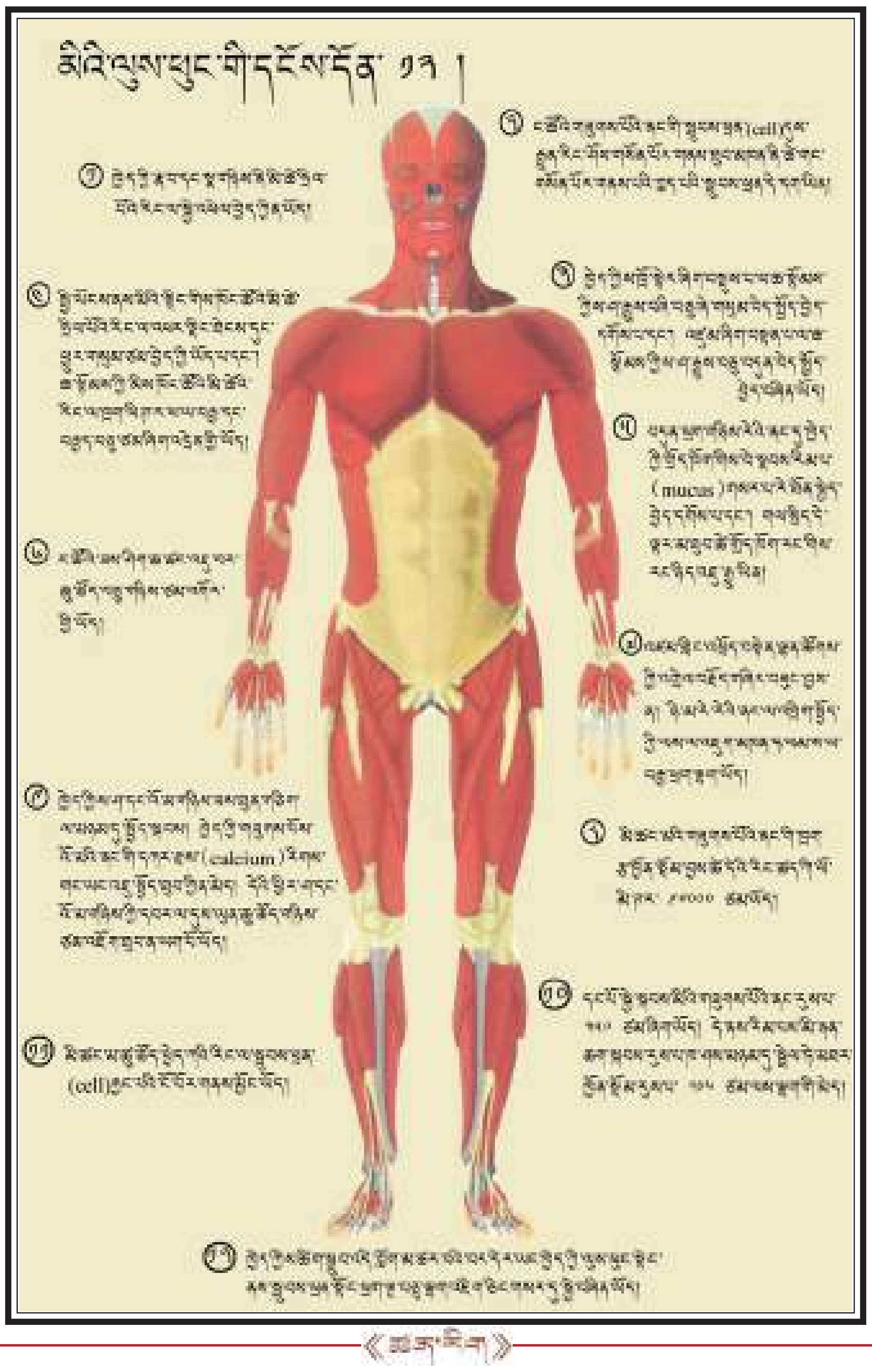

ཤོག་ངོས་ ༢ པའི་ཕྲོས།

ནས་དེའི་ཚེ་ཕྱེད་རྟོགས་ཐུབ་པ་དང་། དེ་ལྟར་བྲག་རྡོ་བྱེ་བྲག་པ་དེ་ལོ་ཅི་ཡིན་ཐད་ཞིབ་འཇུག་བྱེད་ཐུབ། བྲག་རྡོའི་ནང་ནས་ས་གཤིས་རིག་པ་བ་ཚོར་པེད་སྤྱོད་ཆེ་ཤོས་ནི་སྡིགས་བསགས་བྲག་རྡོའི་(Sedimentary rocks)རིགས་ཡིན་ཞིང་། བྲག་རྡོ་འདིའི་རིགས་ནི་སྦྱར་བཏང་ནས་མཚོའི་གཏིང་རིམ་དུ་བྱེ་མ་དང་རྒྱུག་ཆུའི་སྡིགས་འདམ་གྱི་རིམ་པ་ཆགས་དུས་གྲུབ་པ་རེད། བང་རིམ་དེ་དག་གིས་ང་ཚོར་སའི་གོ་ལའི་ལོ་རྒྱུས་ནང་གི་དུས་རབས་མི་འདྲ་བ་རེའི་ཁོར་ཡུག་གི་གནས་སྟངས་གསལ་བཤད་བྱེད་ཀྱིན་ཡོད། སྡིགས་བསགས་བྲག་རྡོ་ཁག་གི་ནང་དུ་འང་ང་ཚོར་ལོ་ངོས་ཡ་མང་པོའི་སྔོན་གྱི་སྐྱེ་སྲོག་དང་འབྲེལ་བའི་གནས་ཚུལ་གསལ་བཤད་ཐུབ་པའི་འགྱུར་རྡོ་དེ་འདྲ་ཚུད་ཡོད། ང་ཚོས་དེ་ངང་གི་སྐྱེ་དངོས་སེམས་ཅན་དབར་གྱི་མཚུངས་ཆོས་ལ་བལྟས་ནས་ཀྱང་སྐྱེ་དངོས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རྟོགས་ཐུབ་པ་རེད། དེ་ཚོ་ཚང་མ་ནི་ཐུར་གྱི་རྣམ་པ་དེ་ལས་མར་བརྒྱུད་པ་དང་། འཕེལ་འགྱུར་བཅས་བྱུང་བ་དང་འབྲེལ་ནས་ཡོད། ཡན་ལག་དང་མིག་སོགས་གཤིབ་བསྡུར་བྱས་པ་བརྒྱུད་སྐྱེ་ཁམས་ཚན་རིག་པ་ཚོས་ཉེ་རིགས་མི་འདྲ་བ་རྣམས་འབྲེལ་ཐག་ཇི་ཙམ་ཉེ་བ་དང་། ཇི་ལྟར་གདུང་རབས་ཀྱི་རེའུ་མིག་བསྒྲུན་པར་ཞིབ་འཇུག་བྱེད་ཀྱིན་ཡོད། དེང་གི་དུས་སུ་ཁོང་ཚོས་དེ་ལས་ཀྱང་སྟོབས་ཆེ་བའི་བྱེད་ཐབས་པེད་སྤྱོད་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་སྟེ། ཁོང་ཚོས་རིག་རྒྱུད་གྲུབ་གཞིའི་གྲུབ་རྫས་ཁག་གཤིབ་བསྡུར་བྱེད་ཀྱིན་ཡོད། སྐྱེ་དངོས་སྲོག་ཆགས་ཀྱི་རིགས་གང་འདྲ་ཞིག་ཡིན་ནའང་དེའི་རིག་རྒྱུད་གྲུབ་གཞི་ནི་སྐྱེ་རབས་ས་ཡ་མང་པོའི་རིང་ལ་འདྲ་སྐྱེད་ཐེངས་མང་བྱེད་པ་དང་། འདྲ་སྐྱེད་བྱེད་དུས་སུ་གོ་རིམ་ཁ་ཤས་བསྒྱུར་ཟློས་བྱས་པ་དང་། རྒྱུ་ཕྲ་རབ་ཁ་ཤས་ལ་ཆག་སྐྱོན་འབྱུང་བ་སོགས་ཀྱིས་མཚོན་པའི་ནོར་འཁྲུལ་གྱི་རིམ་པ་དེའི་ཁྲོད་ནས་རང་བཞིན་གྱིས་མི་འདྲ་བ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ཡོད། སྲོག་ཆགས་འདྲ་མིན་གྱི་རིགས་རྒྱུད་གྲུབ་གཞི་གཤིབ་བསྡུར་བྱས་པ་བརྒྱུད་ནས། ང་ཚོས་དུས་ཡུན་ཏ་ཙང་རིང་པོ་ཞིག་གི་སྔོན་ལ་ཁོང་ཚོས་སེམས་པོ་གཅིག་ལས་ཇི་ལྟར་བརྒྱུད་ཚུལ་ཐད་ཞིབ་འཇུག་བྱེད་ཐུབ། ཁྱེད་ཀྱི་རིགས་རྒྱུད་གྲུབ་གཞིས་ལོ་ངོ་ཐེར་འབུམ་ཁ་ཤས་རིང་གི་འཕེལ་འགྱུར་གྱི་རྗེས་ཤུལ་འཁྱེར་ཡོད་པ་དང་། ཁྱེད་ཀྱིས་རང་ཉིད་སྟེང་དུ་ཚེ་སྲོག་གི་ལོ་རྒྱུས་ཟིན་ཐོ་ཞིག་འཁུར་ཡོད་པ་རེད། ང་ཚོའི་སའི་གོ་ལའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ཤེས་རྟོགས་འདི་དག་ནི་བྲག་རྡོ་དང་། འགྱུར་རྡོ། ཆ་མཚུངས་པའི་སྐྱེ་དངོས་སྲོག་ཆགས་བཅས་ལས་རྙེད་པའི་དཔང་རྟགས་རྣམས་གཅིག་བསྡུས་ཀྱིས་བྱུང་བ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། དེས་ངོ་མཚར་དགོས་པའི་གཏམ་རྒྱུད་ཅིག་གི་འགོ་བརྩམས་པ་རེད།●

བྱ་མཐོང་ཚེ་ཤེས།

རྡུལ་ཕྲན། (ཨེ་ཊོམ།)

ཁྱེད་ཀྱི་ཉེ་འཁོར་དུ་ཡོད་པའི་དངོས་རྫས་ཐམས་ཅད་ནི་ཧ་ཅང་ཕྲ་བའི་རྡུལ་ (ཨེ་ཊོམ་)ཞེས་པ་ལས་གྲུབ་ཡོད། གློག་བཞིན་པའི་ཤོག་བུ་འདི་དང་། དེའི་སྟེང་འབྲི་བྱེད་ཀྱི་ནག་ཚ་དང་། ཁྱེད་རང་སྡོད་སའི་རྐུབ་སྟེགས་བཅས་ཚང་མ་རྡུལ་ཕྲན་ལས་གྲུབ་པ་ཞིག་ཡིན། རྡུལ་ཕྲན་ནི་ཧ་ཅང་ཕྲ་བས་ཁབ་ཀྱི་རྩེ་མོ་ཅིག་གི་སྟེང་དུ་འང་རྡུལ་ཕྲན་གྲངས་ ༨༠ ༠༠༠ ༠༠༠ ༠༠༠ ༠༠༠ ༠༠༠ བཀལ་བ་ཡོད། འདི་ལྟའི་ཕྲ་བའི་རྡུལ་ཕྲན་ཞིག་ང་ཚོའི་བློ་ངོར་འཆར་རྒྱུ་ཧ་ཅང་ཁག་པོ་ཡིན། གནའ་བོའི་གྲེ་རིག་གི་མི་ཚོས་རྡུལ་ཕྲན་ལས་ཆུང་བ་ཞིག་འོང་མི་སྲིད་པར་ཡིད་ཆེས་བྱས་ནས་དེ་ར་ཨེ་ཊོ་མོས་ཞེས་འབོད་པ་དང་དེ་ནི་ཆ་མེད་ཅེས་པའི་དོན་ཡིན་ནོ། རྡུལ་ཕྲན་དེ་ནི་སྐབས་རེར་ཁེར་རྐྱང་དང་སྐབས་རེར་ཚོགས་པར་བྱས་ཏེ་གནས་པ་ཡིན། འདི་ལྟའི་རྡུལ་ཕྲན་གྱི་ཚོགས་པ་ལ་འདུས་བསགས་ཞེས་སོ། རྡུལ་ཕྲན་ནི་ང་ཚོའི་མཐོང་ཆོས་ལས་འདས་པ་ཞིག་ཡིན་རུང་ང་ཚོས་ད་དུང་དངོས་

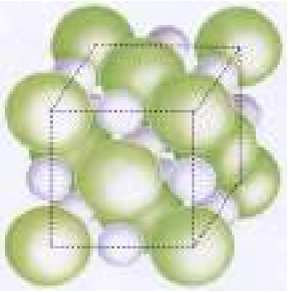

དཔེ་རིས་ ༡། ཚའི་བདར་གཟུགས་ (སོ་ཌི་ཡམ་ཁོ་ལར་ཡཌ་)ཡི་བཟོ་དབྱིབས་ནི་ཤོ་གཟུགས་ཡིན། དེ་ལྟར་འོང་དོན་ནི་དེའི་ནང་གི་རྡུལ་རྣམས་ཤོ་གཟུགས་ཀྱི་བཀོད་པ་གཞིར་བཟུང་སྒྲིག་ཏེ་ཡོད་པ་རེད། དཔེ་རིས་ནང་ (སོ་ཌི་ཡམ་ཁོ་ལར་ཡཌ་)ཡི་ཆ་ཆུང་ངུ་ཞིག་གི་རྡུལ་རྣམས་སྟོན་ཡོད།

རྫས་ཀྱི་ཁྱད་གཤིས་ལས་རྡུལ་ཕྲན་ཞེས་པ་ཞིག་ཡོད་པར་འདོད་ཀྱི་ཡོད།

དངོས་རྫས་མང་པོ་ཞིག་གི་བདར་གཟུགས་ནི་རྒྱུན་ལྡན་གྱི་དབྱིབས་ཡིན་པ་དང་། དངོས་རྫས་གཅིག་པའི་བདར་གཟུགས་ཀྱི་དབྱིབས་ཀྱང་གཅིག་པ་ཡོང་དགོས། དེ་ལྟར་འོང་དོན་ནི་བདར་གཟུགས་རྣམས་ཧ་ཅང་ཕྲ་བའི་རྡུལ་དེ་འདྲ་བཀོད་སྒྲིག་བྱས་ཏེ་གྲུབ་པ་ཞིག་ཡིན། འདི་ལྟའི་རྡུལ་ཕྲ་བ་རྣམས་ལ་རྡུལ་ཕྲན་ཞེས་སོ། པར་དུ་སྟོན་པའི་བདར་གཟུགས་དེ་འདྲ་ཞིག་གི་ནང་རྡུལ་ཕྲན་ས་ཡ་མང་པོ་ཞིག་ཡོད། གལ་ཏེ་ང་ཚོས་ཚ་དོག་ཅིག་ནས་ཆ་ཆུང་ཆུང་བྱས་ཏེ་རིམ་པས་བཅག་སྟེ་ང་ཚོས་ཐུབ་ཚོད་ཀྱིས་ཆ་ཆུང་ཆུང་ཤོས་བར་བཅག་རུང་ཚ་ནི་ཚ་རང་དུ་གནས་པ་ཡིན།

རྦར་ཨོན་ནི་ཡན་འགྱུལ་སྐྱོད་ཀྱིས་རྡུལ་ཕྲ་མོ་ཡོད་པའི་ཁུངས་སྐྱེལ་བྱེད་ཚུལ།

ཕྱི་ལོ་ ༡༨༢༧ ལོར་ཨོ་ཀཱ་སུ་ཕོ་ཊ་ཏུ་རྟེན་གཞི་བྱེད་པའི་ཚན་རིག་པ་རོ་རྦཊ་རྦར་ཨོན་ཁོང་རང་ཕྲ་མཐོང་ཆེ་ཤེལ་ནང་ཟེའུ་འབྲུའི་ཟེགས་རྡུལ་ལ་ཧྲོག་ཞིབ་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་རེད། ཟེགས་རྡུལ་དེ་དག་གཤེར་ཁུའི་ནང་འཛོག་ཡོད་པ་དང་སྐབས་དེ་དུས་ཟེགས་རྡུལ་རྣམས་སྤྲུད་རྒྱུག་གཏོང་བ་ལྟ་བུར་སྣང་བ་དེ་ངོ་མཚར་བར་སྣང་། འགའ་ཞིག་གིས་ཟེགས་རྡུལ་རྣམས་རང་རང་གཡོ་འགུལ་བྱེད་པ་དང་། ཡང་འགའ་ཞིག་གིས་གཤེར་གཟུགས་གང་གི་ནང་ཡོད་པར་བརྟེན་དེའི་ནང་གི་དངོས་གཟུགས་ང་ཚོས་སྣང་མི་ཐུབ་པ་དེ་འདྲས་སྤྲུད་རྒྱུག་གཏོང་བ་རེད་སོགས་དེ་དུས་གནད་དོན་དེ་ར་འགྲེལ་བརྗོད་འདྲ་མིན་རྒྱུག་མཁན་མང་པོ་བྱུང་བ་རེད།

འདི་ལྟའི་འགུལ་སྐྱོད་ནི་ཡོ་ཆས་སྤྲིག་སྟེ་དེ་ནས་ཟེགས་རྡུལ་གྱི་ཚབ་ཏུ་དུ་བ་བྱས་ཏེ་མཐོང་ཐུབ། སུས་ཀྱང་དུ་བའི་འགུལ་བ་དེ་ སྤྲོག་ལྡན་ཞིག་ཏུ་འདོད་མི་སྲིད། འདི་ལྟའི་སྤྲུད་རྒྱུག་གཏོང་བ་ལྟ་བུའི་དུ་བའི་སྒུལ་སྐྱོད་ནི་དུ་རྡུལ་དང་མཐའ་སྐོར་དུ་ཡོད་པའི་རླུང་གི་ཆ་རྡུལ་གཉིས་གདོང་གཏུག་རྒྱབ་པ་ལས་བྱུང་ཅེ་ན་འགྲེལ་བརྗོད་ལེགས་པ་ཡིན། རླུང་གི་ཆ་རྡུལ་རྣམས་ནི་ཧ་ཅང་ཕྲ་བ་དང་མྱུར་བར་འགུལ་བས་ང་ཚོའི་མཐོང་ཐབས་དཀའ་བ་ཡིན།

འདི་ལྟའི་ཟེ་འབྲུའི་ཟེགས་རྡུལ་དང་ཐ་དད་པའི་རྡུལ་གཉིས་སྤྲུད་རྒྱུག་གཏོང་བ་ལྟ་བུ་འགུལ་སྐྱོད་དེ་རོ་རྦཊ་རྦར་ཨོན་དང་རྗེས་མཐུན་པའི་མིང་བཏགས་པས་རྦར་ཨོན་ནི་ཡན་

འགྱུ་ལ་སྐྱོད་ (Brownian Motion)ཅེས་གྲགས།

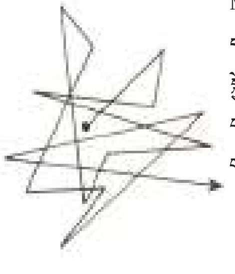

དཔེ་རིས་ ༢། རྦར་ཨོན་ནི་ཡན་འགྱུལ་སྐྱོད། དུ་བའི་རྡུལ་ལྟ་རྡུལ་ཧ་ཅང་ཕྲ་བ་རྣམས་ཀྱི་རྟག་ཏུ་ངེས་མེད་ཕྱོགས་གང་སར་འགྱུལ་སྐྱོད་བྱེད་པ།

དེ་ནི་འདུས་རྫས་ཐམས་ཅད་མཚམས་མི་ཆད་པར་འགྱུལ་སྐྱོད་བྱ་བའི་འདུས་བསགས་ང་ཚོའི་མཐོང་ནུས་ལས་འདས་པ་འདི་འདྲ་གྲུབ་པར་ཁུངས་སྐྱེལ་ཟབ་ཤོས་ཤིག་ཀྱང་ཡིན།

> **ཁྱེད་ཀྱིས་ཤེས་སམ།**
>
> གལ་ཏེ་ཁྱེད་ཀྱིས་ཆུ་ཐིགས་གཅིག་འཛམ་གླིང་སྐྱེ་པོ་ཀུན་ལ་ཆ་སྙོམས་ཀྱིས་བགོས་པ་ཡིན་ན། མི་རེ་རེར་ཆུའི་ཆ་རྡུལ་ས་ཡ་ས་ཡ་གཅིག་ལྷག་ཐོབ་པ་ཡིན།

རྡུལ་ཕྲན་གྱི་བཟོ་བཀོད།

རྡུལ་ཕྲན་རང་ཉིད་ཀྱང་དེ་ལས་ཕྲ་བའི་རྡུལ་གྱི་གྲུབ་ཅིང་། རྡུལ་ཕྲན་ཀུན་གྱི་དབུས་སུ་ལྟེ་རྡུལ་རེ་ཡོད་པ་དང་། ལྟེ་རྡུལ་དེའི་ནང་པོ་རོ་ཊོ་རོན་ (ཕོ་རྡུལ་) དང་ནིའུ་ཊོ་རོན་ (བར་རྡུལ་) གཉིས་ཡོང་ཚོག དེ་ནས་རྡུལ་ཕྲན་གྱི་མཐའ་འཁོར་ནི་ཨེ་ལེག་ཊོ་རོན་ (གློག་རྡུལ་) རྙེད་སྲིད་པའི་མངའ་ཁུལ་དེ་ཡིན། ཕོ་རྡུལ་དང་གློག་རྡུལ་གཉིས་ཀྱི་གདོས་ཚད་མཉམ་རུང་མོ་རྡུལ་ལས་གདོས་ཚད་ལྡབ་ཉིས་སྟོང་ཙམ་གྱིས་ཉུང་བ་ཡོད། ཕོ་རྡུལ་རྣམས་ལ་ཕོའི་གློག་ཁུར་ཉུང་ལྡན་ཞིང་གློག་རྡུལ་རྣམས་ལ་གློག་ཁུར་མཉམ་རུང་མོ་གློག་ལྡན་པ་ཡིན། རྡུལ་ཕྲན་ཞིག་གི་ཕོ་རྡུལ་དང་གློག་རྡུལ་གྱི་གྲངས་མཉམ་པར་བརྟེན་གློག་ཁུར་ཕན་ཚུན་མཉམ་རུང་རྟགས་མི་མཚུངས་པས་ལྡོག་པར་འགྱུར། དེ་འདྲ་སོང་ཙང་རྡུལ་ཕྲན་ཁྲིན་ལ་གློག་ཁུར་ཅི་ཡང་མི་ལྡན་པ་ཡིན།

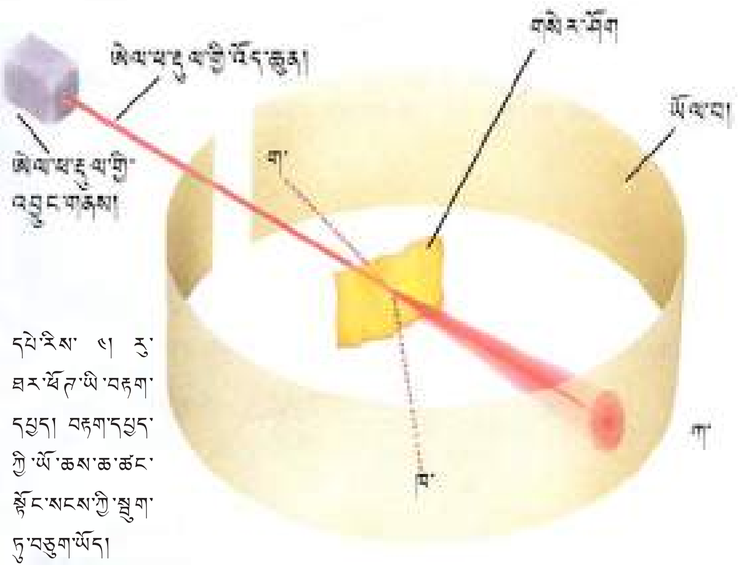

དཔེ་རིས་ ༤། རུ་ཐར་ཕོར་ཌ་ཡི་བརྟག་དཔྱད། བརྟག་དཔྱད་ཀྱི་ཡོ་ཆས་ཆ་ཚང་སྟོང་སངས་ཀྱི་སྦུག་ཏུ་བཙུག་ཡོད།

དཔེ་རིས་ ༣། གནའ་བོའི་གྲེ་རིག་མི་ཚོས་རྡུལ་ཕྲན་ནི་རྡོག་གཟུགས་ཀྱི་སྒོ་ལོ་ལྟ་རཡོད་པའི་ངོས་འཛིན་བྱེད།

དཔེ་རིས་ ༤། ལོ་ ༩༠ ཙམ་གྱི་གོང་དུ་རྡུལ་ཕྲན་ནི་ཀྱི་མག་ནང་དུ་པ་ལམ་ (ཤིང་ཏོག་ཞིག) འཛོག་པ་ལྟ་བུ་ཡོད་པའི་འདོད་ཚུལ་བསྟན།

རྡུལ་ཕྲན་བཟོ་བཀོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས།

དངོས་རྫས་རྣམས་ཧ་ཅང་ཕྲ་བའི་རྡུལ་གྱིས་གྲུབ་འདོད་མཁན་གྱི་ཐོག་མ་ནི་གནའ་བོའི་གྲེ་རིག་གི་མི་རྣམས་ཡིན། ཁོང་ཚོས་རྡུལ་དེ་སྒོ་ལོའི་དབྱིབས་ཅན་གྱི་རྡོག་གཟུགས་ཞིག་ཏུ་འཛིན་པ་དང་བསམ་ཚུལ་དེ་ ༡༩༠༠ ལོའི་མགོ་སྟོད་མཚམས་བར་གནས། དེ་སྐབས་རྡུལ་ཕྲན་ཆ་འབྱེད་དེ་དེའི་ནང་མ་མཐར་ཕོ་གློག་ཅན་དང་མོ་གློག་ཅན་བཅས་ཀྱི་རྡུལ་གཉིས་ཡོང་དགོས་པར་ཤེས་སོ།

དེ་ནས་རྡུལ་ཕྲན་གྱི་བཟོ་བཀོད་གསར་པ་ཞིག་འདོན་འཆར་བྱུང་བའི་ནང་ཕོ་གློག་ཅན་གྱི་སྒོ་ལོ་བག་ཟན་ལྟ་བུའི་ནང་མོ་གློག་ཅན་གྱི་མོ་རྡུལ་རྣམས་ཤིང་ཏོག་ (ཁ་རེན་ཀྲ་)ལྟར་སྤུབས་ཏེ་ཡོད་པར་བཤད།

རུ་ཐར་ཕོར་ཌ་ཡི་བརྟག་དཔྱད།

ཨེར་ནེས་རུ་ཐར་ཕོར་ཌ་ནི་ཕྱི་ལོ་ ༡༨༧༡ ལོར་ནིའུ་ཛི་ལེན་ཌ་རུ་སྐུ་འཁྲུངས་ཤིང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༨ ལོར་ཁོང་གིས་འགྱེད་འཕྲོའི་ (Radioactivity)ཐད་ཕྱག་རྗེས་མང་པོ་བཞག་པས་ནོ་ཕེལ་གཟེངས་རྟགས་ཐོབ་པ་རེད། དབྱིན་ཡུལ་མན་ཆེས་ཊར་ས་གནས་སུ་སྨུ་མཐུད་ཕྱག་ལས་གནང་སྐབས་དེ་དུས་ཀྱི་ཚན་རིག་པ་མང་པོ་ངོ་མཚར་སྐྱེས་དགོས་པའི་གསར་བརྗོད་ཞིག་བྱས་ཐུབ།

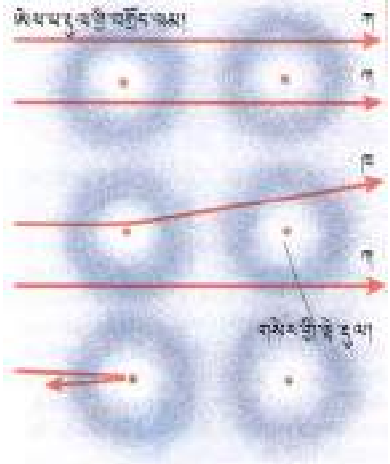

དཔེ་རིས་ ༥། རུ་ཐར་ཕོར་ཌ་ཡི་བརྟག་དཔྱད། བརྟག་དཔྱད་ཀྱི་ཡོ་ཆས་ཆ་ཚང་སྟོང་སངས་ཀྱི་སྦུག་ཏུ་བཙུག་དགོས། ཁྱེད་ཀྱི་བྱས་ན་དེ་ལྟར་བཙུག་དགོས་དོན་གང་རེད་དམ།

ཁོང་དང་ཁོང་གི་ལས་རོགས་གྷི་ཀྲར་དང་མྰར་སེ་ཊན་གཉིས་ཀྱི་མཉམ་དུ་བརྟག་དཔྱད་ཞིག་གནང་། དེའི་ནང་སྟོང་སངས་ཀྱི་སྣོད་ནང་དུ་གསེར་ཤོག་ཧ་ཅང་ཕྲ་བ་ཞིག་བཞག་སྟེ་དེའི་སྟེང་ཨེལ་ཕ་ རྡུལ་གྱིས་གདོང་གཏུག་རྒྱབ་པ་རེད། དཔེ་རིས་ལ་གཟིགས། ཨེལ་ཕ་རྡུལ་མང་ཆེ་བ་ཐད་ཀར་ (ཀ) བསྐྱོད་པ་རེད། འགའ་ཞིག་གིས་གསེར་ཤོག་རྒྱུད་རུང་ཁ་ཕྱོགས་ཆུང་ངུ་འགྱུར་བ་ (ཁ)དང་། དེ་ལས་གྲངས་ཉུང་བ་ཞིག་ཕྱིར་ལྡོག་ (ག) སྟེ་འོང་པ་རེད།

བརྟག་དཔྱད་དེ་ལས་རུ་ཐར་ཕོར་ཌ་གྱིས་རྡུལ་ཕྲན་སྦུག་མང་ཆེ་བ་སྟོང་པ་དང་གློག་ཁུར་ཕོ་དེ་འང་ཡོངས་སུ་ཁྱབ་སྟེ་ཡོད་པ་མིན་པར་དབུས་སུ་འོང་དགོས་པས་བསམ་འཆར་བཏོན། ཕོའི་གློག་ཁུར་ཅན་གྱི་རྡུལ་ཕོ་རྡུལ་གྱིས་ལྟེ་བ་གྲུབ་པ་དང་མཐའ་འཁོར་དུ་མོའི་གློག་ཁུར་ཅན་གློག་རྡུལ་གྱིས་ཡོངས་སུ་བསྐོར་བ་རེད། ཁོང་ནས་རྡུལ་ཕྲན་གྱི་བཟོ་བཀོད་དེ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༡ ལོར་གསལ་བསྒྲགས་མཛད་པ་རེད། དེ་ནི་དེང་གི་རྡུལ་ཕྲན་གྱི་བཟོ་བཀོད་འཛིན་ཚུལ་དང་དུང་ཧ་ཅང་མཐུན་པ་ཡིན། རུ་ཐར་ཕོར་ཌ་རང་ཉིད་ཀྱིས་རྙེད་སོན་ཐུབ་པ་དེ་ལ་ལྷག་པར་ངོ་མཚར་བྱུང་བས་ཁོང་གིས་འདི་བྲིས་པ་རེད། །

"བྱུང་རྐྱེན་དེ་ནི་ངའི་མི་ཚེ་ནང་གི་བྱུང་རྐྱེན་ངོ་མཚར་ཆེ་ཤོས་ཤིག་ཏུ་གྱུར་སོང་། དེ་ནི་མེ་མདའི་མདེའུ་ཨིན་ཇི་ ༡༥ བྱས་པ་ཞིག་ལག་ཕྱིས་ཤོག་བུ་སྟེང་རྒྱག་སྐབས་མདེའུ་དེ་ཕྱིར་ལྡོག་སྟེ་ང་རང་ལ་ཕོག་པ་ལྟ་བུ་ཡིན་པས་ཧ་ཅང་ངོ་མཚར་གྱི་གནད་དོན་ཅིག་རེད། རྟོག་ཞིབ་རིམ་པས་བྱས་སྐབས་ངས་དེ་འདྲའི་ལྡོག་ཤུགས་ཤིག་ནི་གདོང་ཐུག་ཅིག་རྐྱང་གི་ཐོག་ནས་འོང་དགོས་པར་ཤེས་པས། རྩིས་རྒྱག་སྐབས་ལྡོག་ཤུགས་ཀྱི་ཚད་དེ་འདྲ་ནི་ཇི་སྲིད་རྡུལ་ཕྲན་གྱི་གདོས་ཚད་ཆ་མང་བ་ཞིག་ལྟེ་རྡུལ་ལྟ་བུའི་ཚེག་ཅིག་ཏུ་མ་འདུས་བར་འོང་མི་སྲིད་●་ཅིག་རེད།།"

དྲི་བ།

༡༽ རྡུལ་ཕྲན་ནང་གསེས་ཀྱི་རྡུལ་ཆུང་བ་གསུམ་གྱི་མིང་བྲིས།

༢༽ ཕོ་རྡུལ། བར་རྡུལ་དང་མོ་རྡུལ་བཅས་དབར་གྱི་གདོས་ཚད་ལ་ཁྱད་པར་གང་ཡོད་དམ།

༣༽ འཆར་ཡོངས་ཆ་ཚང་བྱུང་ཟིན་པའི་མི་ཞིག་གི་ལུས་པོའི་ནང་རུས་པ་ག་ཚོད་ཡོད་དམ།

༤༽ ཨེ་རིསྟོ་ཊལ་གྱི་བརྩམས་ཆོས་གསུམ་གྱི་མིང་བྲིས།

༥༽ གཤམ་གྱི་ཚན་རིག་པ་དེ་ངོས་བཟུང་།

གོང་གི་དྲི་བ་དེ་དག་གི་ལན་ནི་ཚགས་པར་འདི་གའི་ནང་དུ་ཡོད་པས་ཀློག་པ་པོ་རྣམས་ཀྱིས་དོན་གནད་གཅིག་ཀྱང་མ་ལུས་པར་བཀླགས་ཏེ་ལན་འདེབས་གནང་སྐྱོང་ཡོང་བ་ཞུ། འདི་གར་ལན་འདེབས་མ་ནོར་པར་འབྱོར་བ་རྣམས་ལ་བྱ་དགའ་ཆུང་ཆུང་ཞིག་དང་། གཤམ་གྱི་བར་སྟོང་ནང་དུ་སྐུ་ཉིད་ཀྱི་འདྲ་པར་འགོད་རྒྱུ་ཡིན། དེའི་ཕྱིར་རང་ཉིད་ཀྱི་ཕྱེད་པར་ཞིག་ཀྱང་མཉམ་དུ་བསྐུར་རྒྱུ་མ་བརྗེད་པ་བ་གནང●གས།

མཚར་གཏམ།

ཚན་རིག

སློབ་སྟོན་པ།
དགེ་བཤེས་ལྷག་རྡོར།
ན་ག་སངས་རྒྱས་བསྟན་དར།

རྩོམ་སྒྲིག་པ།	རྩར་མ་བསྟན་འཛིན་བསོད་ནམས།
རྩོམ་སྒྲིག་ལས་རོགས།	སྒོ་དམར་སངས་རྒྱས་བཀྲིས།
རྫས་བསྒོད་པ།	བསྟན་འཛིན་བསོད་ནམས།

Tshen-Rig (Science Project)
Library Of Tibetan Works &Archives
Gangchen kyishong,
Dharamsala -176215.
(H.P.) INDIA.
Phone: +91-1892-222467/226181
Email:science@ltwa.net, tsjournal@ltwa.net
Website: www.tibetanlibrary.org
For subscribtions, inquiries, submissions kindly contact us at the above address.